КАТАЛОГ

НА НЕКРОПОЛИТЕ И ГРОБОВЕТЕ В РОДОПИТЕ

(КРАЯ НА II – I ХИЛ. ПР.ХР.)

УВОД

Структурата на каталога, представящ броя и основните характеристики на некрополите и гробовете в Родопите през късната бронзова епоха и първото хилядолетие преди Христа, е еднаква с използвания в дисертацията начин на описание, обобщаване и интерпретиране на погребалните практики.

Каталогът съдържа информация за землищата на 110 села, където досега са регистрирани и проучени 320 могили, съдържащи 380 гроба, 18 безмогилни некрополи, от които частично или цялостно са разкопани 60 гроба, както и публикуваните около 1500 скални ниши и 65 скални гробници.

СЕЛИЩАТА, в чиито землища са разположени надгробните паметници, са представени по азбучен ред, заедно с областните центрове, към които принадлежат. Най-често около селата се намират няколко надгробни обекти от разглеждания хронологичен период, поради което в каталога са посочени наименованията на местностите, като всеки отделен обект (некропол, могила или гроб) притежава съответната номерация. Отделните обекти са локализирани въз основа посоката и разстоянието до съответното селище, в чието землище се намират.

В каталога всеки НЕКРОПОЛ се разглежда като отделен обект с неговите основни характеристики. Посочен е вида, към който принадлежи съответния некропол – могилен или безмогилен (плосък). Броят на гробовете, които оформят даден некропол е изразен чрез цифра, поставена в скоби. След тези два елемента е посочена геоморфологическата форма, върху която е разположен съответния некропол и нейното изложение (ориентация) спрямо посоките на света. Заедно с това е посочена площта, която се заема от некропола и разстоянието между отделните гробове. За селищата, в чиито землища са провеждани комплексни археологически проучвания, чрез прилагане метода на регистрация на различните видове археологически обекти, е посочена културната среда на некрополите, изразена в наличието и връзката със селища, крепости или култови обекти от същия хронологически период.

При представянето на могилните некрополи всяка отделна МОГИЛА е разгледана самостоятелно, с нейните основни характеристики и номерация, получена от съответния проучвател. Външната, съвременна форма на всеки могилен насип, е определена според формата на основата (хоризонталното сечение), която е в пряка връзка и зависимост от броя на вторичните насипи, тяхното хоризонтално ситуиране и размери. Въз основа на този признак проучените досега могилни насипи в Родопите се обособяват в две групи – могили с полусферична форма, чиято основа е кръгла и могили с форма на елиптичен параболоид, чиято основа е елипсовидна. Размерите на могилните насипи са посочени в зависимост от тяхната форма. При първата група могилни насипи е посочена дължината на диаметъра и височината, докато при втората група насипи са посочени, заедно с височината, и двете дължини на основата.

Структурата на могилните насипи като една от техните характеристики е определена в зависимост от количеството и съотношението на пръстта и камъните, които ги изграждат. Въз основа на този признак могилните насипи са обособени в три категории – земни (от хомогенна пръст, в която се откриват единични камъни с малки размери), каменни (от натрупани под формата на конус камъни със значителни размери) и земно-каменни (в които съотношението и приблизително еднакво).

След определянето на структурната категория на съответния могилен насип, чрез изброяване са посочени видовете допълнителни обреди, извършени в насипите. Останките от тези обреди са разгледани обобщено в две групи – останки от гробни предмети и останки от храна, като е посочена дълбочината, на която се откриват и тяхното хоризонтално ситуиране. Към допълнителните обреди извършвани в насипите са причислени и вторичните гробове, като са посочени техните основни елементи, ситуиране и датировка. Когато вторичният гроб хронологически не е свързан с първичното погребение, в каталога се посочва само неговото хоризонтално и вертикално ситуиране и датировка.

Като елемент от могилните насипи се разглеждат и посочват допълнителните съоръжения, които не обслужват пряко култа към мъртвите, а са свързани с допълнителните обреди, извършвани при издигането на насипите. Съоръженията са представени чрез кратко описание на тяхното вертикално и хоризонтално разположение, форма, размери и ориентация. При разглеждането на допълнителните обреди и съоръжения в насипите, които хронологически са по-късни от първичните гробове и нямат връзка с тях, е посочена тяхната датировка.

След разглеждането на основните характеристики на могилните насипи са посочени главните елементи на първичните гробове. При всеки ГРОБ е дадена неговата вертикална и хоризонтална стратиграфия, изразена с цифри. Отделните гробове са представени с кратко описание на конструкциите, техните размери и ориентация. Като елемент на гроба е разгледан и съответния начин на погребване. При погребенията извършени чрез трупоизгаряне е посочен използвания вариант – на място или извън могилата. По същия начин е подходено при разглеждането на погребенията извършени чрез трупополагане, където разновидностите също са две – пълно или частично. В случаите, когато погребението е извършено чрез частично трупополагане се посочва каква част от тялото е погребана. При гробовете, в които е практикувано пълно трупополагане са посочени позата на мъртвия, неговата възраст, пол, ориентация и размери на скелета.

Като елемент на гроба са разгледани и допълнителните обреди, обслужващи култа към мъртвия и имащи пряка връзка с него. Посочени са останките от тези обреди и тяхното ситуиране спрямо гробната конструкция. Гробните предмети са разгледани в две групи, според тяхното вероятно предназначение – лични предмети (оръжия, накити, сервизи, култови и символични предмети) и останки от храна.

Останките и конструкциите на допълнителните култови съоръжения, обслужващи обредите свързани пряко с мъртвите (клади, огнища, пръстени от камъни и други) са представени чрез тяхното описание, форма, размери и ориентация.

След представените характеристики на отделните гробове е посочена тяхната датировка, както и първичните публикации, касаещи конкретния некропол, могила или гроб. При разглеждането на гробните комплекси, които не са публикувани, се посочват архивните номера на използваната научна документация (полеви дневници и полеви инвентарни книги) или ръкописи, както и мястото на тяхното съхраняване.

Използваният начин на цитиране на отделните гробни комплекси в каталога се възпроизвежда в следната схема:

Кат. № СЕЛИЩЕ (област)

Обект №, местност; НЕКРОПОЛ – вид (брой гробове), разположение, изложение, площ, връзка с друг обект;

МОГИЛА №: Насип – форма, размери, структура, останки от допълнителни обреди, допълнителни култови съоръжения, вторичен гроб;

ГРОБ – ситуиране, конструкция, начин на погребване (поза, размери, ориентация, възраст, пол), останки от допълнителни обреди, допълнителни култови съоръжения;

ДАТИРОВКА; ЛИТЕРАТУРА.

Кат. № 1. АБЛАНИЦА (Благоевградско).

Обект 1 – м. Дрежно на 5 км южно; Плосък некропол, от който частично са проучени два гроба (не се съобщава за наличието на могилни насипи), ориентирани в посока изток-запад. В гробовете и около тях са открити „тракийски" тип фибули, фибули с билатерална спирала, глинени и стъклени съдове; IV-III в. пр.Хр.;

(Чачева, В. Находки от некрополи в с. Абланица, Благоевградски окръг. – ИАИ, XXXII, 1970, с.300-302, обр. 6 а; Стоянова-Серафимова, Д. Фракийские фибулы с келтским влиянием из с. Абланица, Благоевградского округа. – Spartacus, 1981, 206–212).

Обект 2 – м. Шапраня на 3 км северно от селото. Върху планинско било са разположени четири могили с полусферична форма, 15-25 x 1 м; непроучени; около тях се откриват керамични фрагменти от късната желязна епоха;

(Домарадски, М. Паметници на тракийската култура по горното течение на река Места. София, 2001).

Кат. № 2. АНГЕЛ ВОЙВОДА (Хасковско).

Обект 1 – м. Хисар; 55 скални ниши с трапецовидно сечение на отвора; в близост се намират скално светилище и крепост;

(Чапъров, Б. Сондажни разкопки и теренни проучвания в северните Родопи. – Археологически открития и разкопки през 1979 г., София, 1980, с.66; Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-122).

Обект 2 – Скална гробница изсечена върху пирамидално оформена скала, камерата има трапецовиден план и четириъгълно напречно сечение, входът се затваря хоризонтално с помощта на каменна плоча;

(Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-120).

Кат. № 3. АРДИНО (Кърджалийско).

Над 50 ниши с трапецовидна форма, изсечени върху скалните китки и единични скали;

(Велков, И. Тракийско светилище при Ардино. – в. Арденска дума, Кърджали, бр. 443, 1940).

Кат. № 4. БАТАК (Велинградско).

В района на Баташката котловина с надморска височина 1088 м са регистрирани 97 могили, от които 35 са проучени. Проучвателите обособяват могилите в 11 некрополи, въз основа на разстоянията между отделните могилни насипи. Като некрополи са посочени: м. Средното бърдо (2 могили), м. Св. Димитър (2), м. Св. Илия (2), м. Св. Богородица (1), м. Тумбата (2), м. Мирчовица (1), м. Хамбарите (1), м. Суватя (1), м. Пирамидата (1), м. Тумбите (2), м. Тодоров Камък (2), м. Дъното (4), м. Балабанова бърчина (1), м. Южния некропол (7), м. Мерите (4), м. Студенец (1), м. Деловете (4), м. Коилото (2), м. Нещерова къща (2), м. Северен некропол (4);

(Цончев, Д. Археологически разкопки в чашата на язовир „Батак". – Археология, № 3-4, 1959, 83-89; Цончев, Д., А. Милчев. Разкопки в чашата на язовир „Батак". – ИАИ, XXXII, 1970, 149-205).

Обект 1 – м. Дъното; Могилен некропол (4), издигнати върху склон на разстояние 10 м и 45 м до четвъртата; Проучени са три могили.

Могила № 1: – Насип – полусферична форма, 18 x 3, в южната част до повърхността са извършени четири вторични погребения; в югоизточната част е извършено вторично погребение чрез трупоизгаряне IV в.; Първичен гроб – ситуиран върху нивото на терена на 3 м под централната част на насипа, трупоизгаряне на място – следи от огнище с диам. 5 м, глинени съдове открити в огнището; VI-V в. пр.Хр.

Могила № 2: Насип – полусферична форма, 16 x 1,80 м, земно-каменен издигнат в два пласта (насип от необработени камъни с вис. 0,30 м, покрит с пръст); Гроб – две урни, разположени на 3 м една от друга, трупоизгаряне извън могилата; края на ранната желязна епоха.

Обект 2 – м. Тумбите (2),

Могила № 1 – Насип – полусферична форма, 15 x 0,50 м, на различна дълбочина са открити керамични фрагменти; Гроб – кенотаф, V-IV в. пр.Хр.

Обект 3 – м. Студенец, Могила (1) – Насип – полусферична форма 11 x 0,50 м, земно-каменен; Гроб – огнище с диам. 3 м, трупоизгаряне на място, пръстен от камъни около огнището с диам. 6,50 м и вис. 0,80 м, фрагменти от глинени съдове местно производство и чернофирнисов килик, открити в и около огнището; V-IV в. пр.Хр.

Обект 4 – м. Църнат, Могили (1): Насип – полусферичен, 12x1 м, земно-каменен (могилка от необработени камъни – 8x0,80 м, покрита със земен насип), керамични фрагменти; Гроб – огнище с диам. 4 м, трупоизгаряне на място, железен връх от копие; V-IV в. пр.Хр.

Обект 5 – м. Деловете, Могилен некропол (4);

Могила № 1: Насип – полусферичен, 30x3,50 м, разпръснати керамични фрагменти, пръстен от камъни с диам. 20 м; Гроб – на дълб. 1,20 м останки от огнище с диам. 1,50-2 м, липсват останки от погребение; V-IV в. пр.Хр.

Обект 6 – м. Коилото, Могилен некропол (2);

Могила № 2: Насип – полусферична форма, 26x1,80 м, счупен на место глинен съд и прешлен за вретено; Гроб – огнище с диам. 5 м, трупоизгаряне на место V-IV в. пр.Хр.

Могила № 3: Насип – полусферична форма, 15x0,50 м; Гроб – огнище с диам. 2 м, трупоизгаряне на место, след което останките на мъртвия са положени в урна (чернофирнисово ойнохое), поставено в железен съд; V-IV в. пр.Хр.

Обект 7 – м. Нещерова къшла, Могилен некропол (2)

Могила № 3: Насип – полусферична форма, 10x0,50 м, земно-каменен; Гроб – огнище, трупоизгаряне на место, седем глинени съда открити в огнището, някои поставени с дъната нагоре; ранна желязна епоха.

Могила № 4: Насип – полусферична форма, 8,50x0,50 м, земно-каменен, глинен съд със сив цвят; Гроб – огнище с диам. 3,50 м, оградено с пръстен от вертикално поставени камъни, два глинени съда положени в огнището с дъната нагоре; V в. пр.Хр.

Кат. № 5. БАЩИНО (Кърджалийско).

Скална гробница, камера с правоъгълен план и четириъгълно напречно сечение, затварянето на входа се извършва хоризонтално с помощта на каменна плоча, лягаща в предварително оформени жлебове.

(Балкански, И. Кърджали, археологически паметници. С., 1978, 23; Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-100).

Кат. № 6. БЕДЕН (Смолянско)

М. Калевище на 3 км северно от селото, Могилен некропол (5), разположен върху планинско било, на 1 км южно от некропола се намира селище от ранната желязна епоха;

Могила № 1: Насип – полусферична форма, (разрушен при оран), 5 x 1,50 м, земно-каменен, разпръснати керамични фрагменти; Гроб – разрушен, няма данни за начина на погребване, открити са две бронзови едноспирални фибули с малки триъгълни иглодържатели; VII-VI в. пр.Хр.;

(Архивна единица № I / 5 – Исторически музей – Смолян).

Кат. № 7. БЕЗВОДНО (Кърджалийско).

Скални ниши с трапецовидна форма (не са посочени техните размери и брой);

(Мегалитите в Тракия, ч. 2, Тракия Понтика, С., 1982, с.413).

Кат. № 8. БОГУТЕВО (Смолянско).

М. Колибите на 3 км северозападно от селото, Могилен некропол (3) върху склон с южно изложение, непроучен, една от могилите е разрушена от иманяри открили две бронзови фибули с една спирала и триъгълни иглодържатели; VII-VI в. пр.Хр.;

(архивна единица № I-4 – Музей по спелеология и родопския карст в гр. Чепеларе.)

Кат. № 9. БОРИНО (Смолянско).

Обект 1 – м. Турлата (Батак) на 4 км източно от селото, Могилен некропол (5), разположен върху склон с източно изложение на площ 1100 кв. м и разстояние между могилите от 20 до 100 м, на 70 м западно от некропола се намира селище от късната бронзова епоха; № 26

Могила № 1: Насип (алб. № 3/1) – с форма на елиптичен параболоид, 7 x 5 x 1,50 м, земно-каменен двупластов (насип от камъни, образуващи малка могилка с вис. 0,60 м, покрит с пръст), на различна дълбочина в цялата площ на могилата са открити керамични фрагменти от предварително счупени съдове, в северозападната част на дълб. 0,45 м е открит счупен на место глинен съд, върху централната част на повърхността на насипа е оформен пръстен от камъни с диам. 0,70 м (алб. № 17); Гроб (алб. № 3/2) – урни (11) с различно вертикално и хоризонтално разположение, трупоизгаряне извън могилата:

гроб 1 – урна положена върху площадка от камъни, дълб. 1,10 м, не съдържа гробни предмети.

гроб 2 – урна положена до урна 1 на дълб. 1,10 м в югоизточния сектор, не съдържа гробни предмети.

гроб 3 – урна положена в югозападния сектор, дълб. 1,20 м, на 1 м от урна 1, до гроба са поставени два малки глинени съда.

гроб 4 – урна положена в югоизточния сектор до урни 1 и 2, дълб. 1,10 м, не съдържа гробни предмети.

гроб 5 – урна положена в източния сектор на дълб. 1,20 м и на 0,70 м от урна 1, глинен прешлен поставен в урната.

гроб 6 – урна положена в централната част на площадката от камъни, дълб. 1,15 м на 0,45 м от урна 1, не съдържа гробни предмети.

гроб 7 – урна положена до гроб 6 на дълб. 1,15 м, покрита с широк разлат съд, глинен прешлен поставен в урната.

гроб 8 – урна положена върху продължение на площадката от камъни на дълб. 1,05 м и на 1,60 м северно от урна 7, не съдържа гробни предмети.

гроб 9 – урна положена върху продължението на площадката от камъни на дълб. 1,05 м и на 0,95 м северно от гроб 8, не съдържа гробни предмети.

гроб 10 – урна положена в стерилния глинест терен под площадката от камъни, дълб. 1,40 м, в северната периферия под гроб 9, не съдържа гробни предмети.

гроб 11 – урна положена в стерилния глинест терен под площадката от камъни, дълб. 1,50 м, в югоизточния сектор под групата гробове 1, 2, 4, 6 и 7, малка глинена каничка до урната; площадка от необработени камъни оформена върху глинестия терен първоначално с кръгла форма (диам. 5 м), а в последствие удължена на север (6x5 м); късна бронзова епоха;

(Петрова, Н., К. Кисьов. Тракийски могилен некропол край с. Борино. – Археологически открития и разкопки през 1982 г., Плевен 1983, с.37; Кисьов, К. Нови данни относно погребалния обичай през късната бронзова епоха в Средните Родопи. – ИМЮБ, XVI, 1990, 41).

Могила № 2 – разположена на 100 м източно от могила № 1, Насип – полусферична форма, 5x1,60 м, земно-каменен, на дълб. 0,60 м върху цялата площ на насипа са открити керамични фрагменти и една бронзова фибула с една спирала, на дълб. 0,90 м са открити върху цялата площ на насипа керамични фрагменти – накити (сребърна обеца, бронзови едноспирални фибули с пръстени върху лъка (4), двуспирална желязна фибула с три пръстена върху лъка, бронзова гривна, амулети (птица, излята от бронз предназначена за окачване, малка змия от бронз представена в свито положение), останки от храна – животински кости, желязно ножче, каменно точило, прешлен за вретено, фрагменти от предварително счупен съд украсен с щамповани кръгове;

Гроб – урна положена върху нивото на терена на дълб. 1,60 м, трупоизгаряне извън могилата, гробни предмети около урната и в нея не са поставени; преди полагането на урната в основния терен е изкопана яма (диам. 1-1,50 м и дълб. 0,30 м) в последствие силно опалена и запълнена с жълтеникава трамбована пръст, ямата и поставената върху трамбованата пръст урна са оградени с пръстен от необработени камъни;

VII-VI в. пр.Хр.;

(Петрова, Н., К. Кисьов. Тракийски могилен некропол край с. Борино. – Археологически открития и разкопки през 1982 г., Плевен 1983, с.37; Алб. № 31).

Могила № 3 – разположена на 8 м западно от могила № 2, Насип – полусферична форма, 5x0,50 м, земно-каменен, на различна дълбочина върху цялата площ се откриват въглени и керамични фрагменти, на дълб. 0,45-0,50 м се откриха останки от огнище (място за кремация) с диам. 2x3 м и дебелина на обгорелия пласт 0,15-0,20 м наситен с въглени, пепел, горели кости (предимно ставни) и керамика; VII-VI в. пр.Хр.;

(Полеви дневник на археологическите проучвания провеждани през 1983 г. от Н. Петрова и К. Кисьов – архивна единица № I 5 в Исторически музей – Смолян; алб. № 26 и 27).

Могила № 4 – разположена на 15 м югозападно от могила № 2, Насип – полусферичен, 10x1,50 м, земно-каменен, на дълбочина 0,20-0,25 м в насипа са открити две бронзови двуспирални фибули с триъгълен иглодържател, на дълб. 0,60 м върху цялата площ на насипа са открити въглени, керамични фрагменти, бронзова пенсета и глинена чаша поставена с дъното нагоре; Гроб – урна, трупоизгаряне извън периметъра на могилата, гробни предмети в и около урната не са поставени, преди поставянето на урната в стерилния терен е изкопана яма с диам. 3 м и дълб. 0,30 м силно опалена; VII-VI в. пр.Хр.;

(Исторически музей в Смолян – арх. ед. № I 5; Алб. № 29).

Могила № 5 – разположена на 30 м източно от могила № 1, Насип – полусферичен, 3x0,60 м, земно-каменен, на различна дълбочина се откриват керамични фрагменти; Гроб – урна положена върху основната скала, трупоизгаряне извън периметъра на могилата, гробни предмети не са открити; VI-V в. пр.Хр.;

(Полеви инвентарен дневник на спасителни проучвания провеждани от К. Кисьов през 1985 г. – арх. ед. № 40 в Исторически музей – Смолян).

Обект 2 – Тепе Баир на 3км югоизточно от селото, Могилен некропол (3) (проучена една от полуразрушените могили), разположени върху заоблен връх, разстояние между могилите от 10 до 30 м, спасителни проучвания на К. Кисьов през 1985 г.

Могила № 1: многократно разрушавана от иманяри и местните жители празнуващи на това място Илинден, Насип – полусферичен 25x2 м, земно-каменен; Гроб – разрушен заедно със скелета на мъртвия, трупополагане, гробни предмети открити около мъртвия (тесалийски тип фибула и железен връх от копие); VI-V в. пр.Хр.;

(Арх. ед. № 40 в Исторически музей – Смолян; алб. № 23 / 1)

Обект 3 – м. Църквището на 6 км североизточно от селото, Могилен некропол (6), разположен върху скалист склон с южно изложение, на площ 800 кв. м и разстояние между могилите от 2 до 30 м.

Всички могили са проучени в периода 1985-1986 г. Първични публикации: (Кисьов, К. Тракийски могилен некропол край с. Борино, Смолянски окръг. – Археологически открития и разкопки през 1985 г., В. Търново 1986, с.53; Кисьов, К. Тракийски могилен некропол край с. Борино, Смолянски окръг. – Археологически открития и разкопки през 1986 г., Разград 1987, с.107).

Могила № 78 : Насип – форма на елиптичен параболоид, 7 x 4 x 1 м, земно-каменен, Вторични гробове (7) на дълб. 0,20-0,25 м. Върху площадка от плочести камъни с правоъгълна форма са извършени погребения на седем индивида чрез трупополагане. Площадката е ориентирана по надлъжната ос север-юг с размери 4x2 м; IX-VIII в. пр. р.; Алб. № 33.

гроб 1 – по гръб с изпънати крайници, дълж. на скелета 1,80 м, глава на запад с 30° отклонение на север, гробните предмети са поставени до тилната част на черепа – комплект въоръжение (железен нож, железни върхове от копия (2) и железен връх от стрела) и амулет от зъб на мечка.

гроб 2 – по гръб с изпънати крайници, дълж. на скелета 1 м (погребение на дете), глава на запад с 30° отклонение на север, не са открити гробни предмети.

гроб 3 – по гръб с изпънати крайници и ръце събрани в коремната област, дълж. 1,80 м, глава на запад с 30° отклонение на север, не са открити гробни предмети.

гроб 4 – по гръб с изпънати крайници, дълж. 1,70 м, глава на запад с 30° отклонение на север, гробни предмети – бронзова триспирална гривна върху лявата китка и бронзови лентести гривни (2) върху дясната китка.

гроб 5 – по гръб с изпънати крайници, дълж. 1,60-1,70 м, глава на запад с 30° отклонение на север, гробните предмети са поставени до теменната част на черепа – биконично мънисто от фибула, част от желязно ножче с право лезвие, част от ножче с извито лезвие и бронзов култов предмет с формата на двойна брадвичка.

гроб 6 – по гръб с изпънати крайници, дълж. 1,80 м, глава на изток с 30° отклонение на юг, върху лявата ключица се откри двуспирална желязна фибула с голям триъгълен иглодържател и пет биконични пръстена върху лъка.

гроб 7 – (мъртвият се намира непосредствено под скелета от гроб 1, алб. № 33), по гръб със събрани в коремната област ръце и свити в колената долни крайници, дълж. 1,70 м, глава на запад с 30° отклонение на юг, гробни предмети – три биконични глинени прешлена до лявата лакътна кост, острие от малък железен нож до лявата бедрена кост и двуспирална желязна фибула с пет биконични пръстена върху лъка до лявата ключица.

Вторичен насип – полусферична форма, 5 x 0,40 м, земно-каменен, разпръснати керамични фрагменти от два предварително счупени съда украсени с графит и инкрустация; Първичен гроб – урна положена върху скалата, трупоизгаряне извън периметъра на могилата, гробни предмети поставени до урната (две глинени чаши с дъната нагоре и два зъба от див козел; късна бронзова епоха;

(Кисьов, К. Могилен некропол от късната бронзова епоха край с. Борино, Пловдивска област. – ГАМП, IX/1, 2002, 137-156; Кисьов, К. Нови данни относно погребалния обичай през късната бронзова епоха в Средните Родопи. – ИМЮБ, XVI, 1991, с.41).

Могила № 79: на 2 м северно от могила № 78, Насип – полусферичен, 3х0,50 м, земно-каменен, на различна дълбочина се откриват въглени и керамични фрагменти с богата украса (алб. № 2); Гроб – гробно съоръжение и останки от погребение не са открити, върху нисък скален издатък е извършено опалване с диам. 1 м и са разпръснати богато украсени керамични фрагменти от различни съдове; късна бронзова епоха;

(Кисьов, К. Могилен некропол от късната бронзова епоха край с. Борино, Пловдивска област. – ГАМП, IX/1, 2002, 137-156); Алб. № 20.

Могила № 82: на 5 км северно от могила № 78, Насип – полусферичен, 3 х 0,50 м, земно-каменен, разпръснати керамични фрагменти; Гроб – правоъгълна площадка с плочести камъни (2х0,50 м) ориентирана изток-запад по надлъжната ос, трупополагане по гръб с изпънати крайници, дълж. 1,80 м, глава на изток, гробни предмети – връх от копие до лявата раменна кост, амулет от зъб на мечка върху гръдните кости; IX-VIII в. пр.Хр.;

(Кисьов, К. Тракийски могилен некропол край с. Борино, Смолянски окръг. – Археологически открития и разкопки през 1986 г., Разград 1987, с.107) Алб. № 34.

Могила № 83: на 25 м северно от могила № 79, Насип – полусферична форма, 7х1,50 м, земно-каменен, на различна дълбочина керамични фрагменти и животински кости; Алб. № 2/1; Гроб – гробно съоръжение и останки от погребение не се открити; късна бронзова епоха;

(Кисьов, К. Нови данни относно погребалния обичай през късната бронзова епоха в Средните Родопи. – ИМЮБ, XVI, 1990, 41-53).

Могила № 84: на 30 м северно от могила № 83, Насип – форма на елиптичен параболоид, 7х5х1,20 м, земно-каменен, на различна дълбочина разпръснати въглени и керамични фрагменти; вторичен гроб (1) – на дълб. 0,35 м в западната периферия, урна 2, трупоизгаряне извън периметъра на могилата, гробни предмети – дълбока глинена чаша счупена предварително като част от нея е поставена до урната, а останалите фрагменти в урната заедно с останките от кремацията; късна бронзова епоха; Алб. № 9; Първичен насип – полусферична форма, 5х1, земно-каменен, на различна дълбочина въглени и керамични фрагменти, на дълб. 0,45 м в югоизточния сектор два големи фрагмента от долни крайници с дълж. 0,35м; Първични гробове (3) на дълб. 1,20 м; късна бронзова епоха:

гроб 1 – урна захлупваща останките от кремацията, трупоизгаряне извън периметъра на могилата, гробни предмети – до урната са поставени два зъба от див козел, глинена площадка с кръгла форма (диам. 2 м и дебелина на пласта 3-4 см) изградена върху подложка от малки речни камъни, (алб. № 11), в северната периферия две конусовидни ями в стерилния терен с дълб. 0,30 м и диам. на отвора 0,20 м пълни с обгорели птичи кости (алб. № 18).

гроб 3 – на 1 м западно от гроб 1, урна положена до половината в яма, около и върху урната са разпръснати керамични фрагменти от различни съдове.

гроб 4 – на 0,40 м западно от гроб 3, урна положена до половината в яма, около нея са разпръснати керамични фрагменти от различни съдове, до урната е поставена голяма глинена чаша.

Могила № 85: на 30 м северно от могила № 84, Насип – форма на елиптичен параболоид, 10х5х1,60 м, земно-каменен на различна дълбочина разпръснати въглени и керамични фрагменти; вторични гробове (3) на дълб. 0,50 м, късна бронзова епоха; Алб. № 10:

гроб 1 – в централната част на първичния насип, урна захлупена с глинен съд, трупоизгаряне извън периметъра на могилата, гробни предмети – три зъба от див козел до урната и четири глинени тежести вътре в урната.

гроб 3 – урна на дълб. 0,60 м и на 0,50 м северно от урна 1, трупоизгаряне извън могилата, гробни предмети не са открити.

гроб 4 – на дълб. 0,80 м в западната периферия, трупополагане направо върху скалата без използване на специално гробно съоръжение, дължина на скелета 1,50-1,60 м, по гръб с изпънати крайници, глава на югозапад, разпръснати керамични фрагменти около мъртвия, гробни предмети – до дясната теменна част на черепа са поставени четири малки глинени съдчета; Алб. № 4.

Първичен насип – полусферична форма, 5 х 0,80 м, земно-каменен, на различна дълбочина разпръснати въглени и керамични фрагменти;

Първичен – гроб 2 – на дълб. 1,60 м върху скалния терен, урна захлупваща останките на мъртвия положени върху глинена площадка, трупоизгаряне извън могилата, глинената площадка има кръгла форма с диам. 1,20-1,50 м изградена върху подложка от малки речни камъни, гробните предмети са поставени на две групи – под урната заедно с горелите кости (каменна брадвичка) и до урната върху голям камък (два зъба от див козел, бронзово шило-длето и каменна тежест); късна бронзова епоха; Алб. № 11 и № 16.

Място за кремация: на 5 м западно от могила № 84 в подножието на скална височина е издигнат нисък насип с диам. 2,50 м и вис. 0,40 м, който покрива останките от клада с диам. 2 м и дебелина на пласта 0,20 м. Пласта е наситен с големи останки от овъглени обли дървета, пепел, керамични фрагменти, остатъци от бронзови предмети и голямо количество горели кости; късна бронзова епоха; Алб. № 5.

Обект 4 – м. Кабата (алб. № 25) на 1 км северозападно от м. Църквището и гробовете от късната бронзова епоха, Могилен некропол (45), разположен върху разлато било на площ от 90 000 кв. м с разстояние между могилите от 2 до 250 м. В периода 1984-1986 г. са проучени четири от тези могили, две от които (№ 4 и № 6) съдържат гробове от IV в., докато в другите две (№ 10 и № 11) са извършени погребения през ранната желязна епоха;

(Кисьов, К. Тракийски могилен некропол край с. Борино, Смолянски окръг. – Археологически открития и разкопки през 1985, В. Търново 1986, с.53).

Могила № 10 – на 300 м северозападно от могила № 85, Насип – полусферична форма, 8x1,50 м, земно-каменен, на различна дълбочина в северната част се откриват керамични фрагменти и черупки от малки речни охлюви, глинени кръгли плочки от стени на съдове с диам. от 1 до 5 см (римската епоха), вторични гробове (2) от VIII-VII в. пр.Хр.:

гроб 3 – на дълб. 0,30 м в централната част на насипа, трупополагане по гръб с изпънати крайници, глава на северозапад, (290°), дълж. 1,50 м, възраст 13-15 г., гробни предмети – глинена чаша и костена щампа за украса на съдове са поставени до лявата част на черепа, върху теменната част на черепа е поставена диадема от бронзови салталеони, върху гърдите е открит наниз от кехлибарени зърна.

гроб 1 – на дълб. 0,40 м, в източната периферия е извършено колективно (двойно) погребение, трупополагане, мъртвите са положени плътно един до друг по гръб с изпънати крайници и глави на югозапад (220°), дължина на скелетите 1,70 м, гробни предмети – разпръснати около тях керамични фрагменти и охлюви, желязно ножче до дясната бедрена кост на един от скелетите, мъртвите са оградени с пръстен от камъни с размери 1,50x1,90 м.

Първичен насип – полусферична форма, 6 x 0,70 м, земно-каменен;

Първичен – **гроб 2** – на дълб. 1,50 м в централната част, огнище с диам. 2,50 и дебелина на пласта 4 см, частично трупоизгаряне на место. Мъртвият е поставен на кладата по гръб с глава на запад, след което изгарянето е извършено до тазовите кости, така че долните крайници са останали незасегнати от огъня (Алб. № 38), приблизителна дължина на мъртвия 1,80 м, възраст около 40 г., гробни предмети – в огнището са открити част от пирамидална тежест за стан, четири двуспирални фибули с триъгълен иглодържател и малки пръстени върху лъка. Гробните предмети са поставени в огнището след акта на кремация; VIII-VII в. пр.Хр.

Могила № 11: на 20 м източно от могила № 10, Насип – полусферичен, 9 x 1,50 м, земно-каменен, разпръснати керамични фрагменти на различна дълбочина, глинени кръгли плочки от стени на съдове и две бронзови монети на Констанций II (337-361), Вторични гробове (2):

гроб 3 – на дълб. 0,30 м в западната периферия, яма с правоъгълна форма облицована с необработени продълговати камъни и покрит с плочести камъни (дълж. 1,20 м, шир. 0,50 м, дълб. 0,30 м), ориентирана запад-изток по надлъжната ос, трупополагане по гръб с изпънати крайници, глава на запад, дълж. 0,90 м, дете на 1 г.; огнище с диам. 0,40 м извън гробната конструкция до западния ляв ъгъл; гробни предмети – бронзова фибула „тракийски" тип поставена извън гроба до огнището; IV-III в. пр.Хр.; Алб. № 84.

гроб 2 – на дълб. 0,70 м в централната част, правоъгълна площадка от камъни с правоъгълна форма, 2x1,10 м, ориентирана по надлъжната ос в посока север-юг, трупополагане по гръб с изпънати крайници, дълж. 1,75 м, глава на североизток (20°), гробни предмети – до черепа бронзови салталеони, а под черепа спираловиден държател за коса.

Първичен насип – полусферична форма, 8x0,50-0,60 м, земно-каменен.

Първичен – **гроб 1** – на дълб. 1 – 1,10 м в централната част, площадка от необработени плочести камъни с правоъгълна форма и размери 2x1 м, ориентирана по надлъжната ос север-юг, трупополагане по гръб с изпънати крайници, глава на северозапад, дълж. 1,90 м, възрастен индивид, гробни предмети – плътно до лявата бедрена кост (дълъг едноостър железен нож поставен с върха към черепа), между колената (група от много бронзови апликации), между стъпалата (бронзови салталеони, мъниста от биконични кехлибарени зърна, един костен гребен с бронзова апликация), до лявото рамо (бронзова двуспирална фибула с триъгълен иглодържател); VIII-VII в. пр.Хр.

Обект 5 – м. Ловна хижа на 2,5 км северозападно от м. Кабата и на 2 км южно от м. Станилово бърдо, Могилен некропол (3) разположен върху висок планински връх, заема площ от 500 кв. м с разстояние между могилите от 20 до 30 м; XI-X в. пр.Хр.;

(Кисьов, К. Тракийски могилен некропол край с. Борино, Смолянски окръг. – Археологически открития и разкопки през 1986 г., Разград 1987, с.80 и 107; Кисьов, К. Към въпроса за погребалния обичай през ранната желязна епоха в Западните Родопи. – Археология, 1991, 4, 1-8); Алб. № 25:

Могила № 1: на 2 500 м северозападно от могила № 11; Насип – полусферичен, 6x1,20 м, земно-каменен. Могилата е разрушена при строителни работи през 1981 г. върху основната скала са открити горели кости, керамични фрагменти и огънат на две железен меч; XI-X в. пр.Хр.

Могила № 2: на 30 м южно от могила № 1,

Насип – полусферична форма (издигнат върху малко скално възвишение), 5 x 0,90 м, земно-каменен;

Гроб – на дълб. 0,50 м в централната част е оформен пръстен от камъни с диам. 1,50 м, който огражда останките от мъртвия, трупоизгаряне извън периметъра на могилата; в северозападната периферия на дълб. 0,50 м следи от огнище с диам. 2 наситено с въглени, пепел и няколко керамични фрагмента; гробни предмета – лезвие от прав железен нож поставен с останките на мъртвия върху скалата и железен връх от копие поставен до пръстена от камъни; XI-X в. пр.Хр.;

(Кисьов, К. Към въпроса за погребалния обичай през ранната желязна епоха в Западните Родопи. – Археология, 1991, 4, 1-8); Алб. № 28.

Могила № 3: на 20 м северно от могила № 1; Насип – полусферичен, 5x1,20 м, покрит с борови дървета; непроучена.

Кат. № 10. БРЕСТОВИЦА (Пловдивско).

Обект 1 – м. Черковището на 1,5 км източно от селото, плосък (безмогилен) цистов гроб с правоъгълна форма и облицовани с каменни плочи стени, трупополагане; гробни предмети – открити в гробната камера (кръгъл бронзов щит, шлем, три железни ножа, стрели и няколко съда); IV в. пр.Хр.;

(Цончев, Д. Антични паметници от България. – ИАИ, XVII, 1950, 235).

Обект 2 – м. Св. Илия на 6 км югоизточно, Могилен некропол (5) разположен върху продълговато било със северно изложение на площ от 10 000 кв. м, разстояние между могилите от 30 до 250 м. Две от могилите през 1978 г. са разкопани от иманяри с помощта на булдозер. През 1980 г. същите могили са разчистени и частично проучени от Б. Чапъров; IV-III в. пр.Хр.;

(Чапъров, Б. В Родопите – неизвестни тракийски гробници. – в. Отечествен глас, № 10400, 9 септември 1978; Герасимова, В., М. Русева, К. Кисьов. – Непубликувани тракийски паметници от землищата на селата Брестовица и Първенец, Пловдивско. – ИМЮБ, XVIII, 1993, 63-79).

Могила № 1: издигната върху скален връх, Насип – полусферична форма, 15 x 5 м, земно-каменен (двупластов); Гроб – на дълб. 3 м в източния сектор, куполна гробница с четириъгълна гробна камера и дромос, вход на изток затварян вероятно с дървена врата, не са открити останки от погребения, пред входа огнище с няколко съда в него поставени с дъната нагоре, в югозападната част на гробната камера е открита площадка (дълж. 0,60 м, шир. 0,40 м и вис. 0,50 м), коридорът има два строителни периоди – първоначална дълж. 4 м, удължен с 2,85 м; първоначална дебелина на зидовете 0,60 м, а на удълженията 0,85 м; подът покрит с каменна баластра и трамбована глина; останки от погребения и гробни предмети в камерата не са открити; IV в. пр.Хр.; Алб. № 57.

Могила № 2: на 250 м северно от могила № 1, издигната върху естествено скално възвишение; разрушена от иманяри;

Насип – полусферична форма, 5x2 м, земно-каменен (двупластов – насип от камъни с вис. 1,50 м покрит с пръст);

Гроб – според запазените зидове съоръжението е имало куполовидно покритие изградено от речни камъни споени с калов разтвор; трупополагане; открити са в иманярски изкоп керамични фрагменти от съдове работени на ръка и грънчарско колело, характерни за IV в. пр.Хр.

Кат. № 11. ВЕЛИНГРАД (Пазарджишко).

м. Стражата западно от града, Могилен некропол разположен в подножието на хълм. При строителни работи през 1959 г. е открита урна пълна с горели кости; трупоизгаряне, в урната е открито глинено съдче; IV в. пр.Хр.;

(Шопова, А. Глинен съд със закодирана информация за бесите. – Тракийска култура в Родопите и горните поречия на Марица, Места и Струма. Смолян 1990, 85).

Кат. № 12. ВОДЕНИЧАРСКО (Кърджалийско).

Обект 1 – Скални гробници (2), четириъгълна камера с трапецовидно напречно сечение, страничен вход с предверие и хоризонтално затваряне с каменна плоча, лягаща в специално изсечени жлебове;

(Венедиков, И. Описание на скалните гробници в Източните Родопи. – Мегалитите в Тракия, т. I, 1976, с.82, обр. 140-41, рис. 72-74; обр. 142-143, рис. 75-77).

Обект 2 – Скални трапецовидни ниши изсечени в скални китки, намиращи се в границите на крепост, в която се открива керамика от ранната желязна епоха; не се посочва броя на нишите и техните размери;

(Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-122).

Кат. № 13. ВОЙВОДОВО (Хасковско).

м. Герен чеир на 2 км югоизточно, Надгробна могила полуразрушена:

Насип – полусферична форма, 20x2 м, липсват данни за структурата;

Гроб – на дълб. 0,40 м еднокамерен гроб изграден върху нивото на терена с форма на саркофаг, правоъгълен план от варовикови квадри, покритието на конструкцията е извършено чрез фалшив свод и пет покривни плочи, поставени напречно на надлъжната ос (дълж. 2,25 м, шир. 1,42 м, вис. 1,18 м), изток-запад, трупополагане, гробни предмети – положени в гроба (три тасоски амфори, златни мъниста, части от погребален венец, апликации, глинена лапма); първата половина на III в. пр.Хр.;

(Аладжов, Д. Тракийска гробница в с. Войводово. – Археология, кн. 4, 1966, 52-56).

Кат. № 14. ВРАНСКО (Кърджалийско).

Обект 1 – Скални гробници (2), камери с четириъгълен план и трапецовидно напречно сечение, вход в страни и отгоре затварящи се с каменна плоча;

(Балкански, И. Тракийски скални гробници. – Сб. Ахрида, I, Кърджали, 1978, 63-66).

Обект 2 – Скални трапецовидни ниши (няколко десетки), имащи размери – (вис. 0,50-0,60 м, шир. на долния ръб 0,35 м, шир. на горния ръб до 0,20 м);

(Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-122).

Кат. № 15. ВЪРБОВО (Смолянско).

Обект 1 – м. Стоянова колиба на 5 км северно, Могила с малки размери, в която е открито бронзово ножче;

(Детев, П. Праисторически селища и находки в Южна България. – ГМПл, III, 1960, 346).

Обект 2 – м. Капаклиите на 7 км северозападно, Плосък (безмогилен) некропол разположен върху ниско възвишение на площ около 300 м разстояние между визуално различимите гробове от 0,50 до 10 м; на 600 м източно в м. Калевище се намира селище от IV-III в. пр.Хр. и железни рудни находки на дълб. 0,40 м с около 80% съдържание на метал. През 1987 г. са проведени проучвания на четири гроба, два от които са разрушени в миналото от иманяри; края на IV-III в. пр.Хр.;

(Кисьов, К. Тракийски некропол край Чепеларе, Пловдивска област. – Археологически открития и разкопки през 1988 г., Кърджали 1989, с.55):

гроб 1 – разрушен от иманяри, на дълб. 0,30-0,35 м. Яма с правоъгълна форма вкопана в естествения скалист терен. Дългите и късите страни са облицовани с по една голяма каменна плоча. Покритието е извършено чрез хоризонтално поставени две каменни плочи: размери (дълж. 2,10 м, шир. 1 м, дълб. 0,60 м), изток-запад; извършени са две погребения чрез трупоизгаряне извън гроба, като останките са положени в урни; според иманярите гробните предмети били поставени до урните и в тях.

гроб 2 – разрушен от иманяри, на 6 м източно от гроб 1, на дълб. 0,25 м; яма с правоъгълна форма облицована с каменни плочи и покрита с такива, размери (дълж. 1 м, шир. 0,80 м, дълб. 0,50 м), изток-запад по надлъжната ос; трупоизгаряне извън гроба, като останките от мъртвия са положени в урна; няма данни за наличието на гробни предмети.

гроб 3 – разположен на 2 м западно от гроб 2, на дълб. 0,20 м; яма с правоъгълна форма облицована и покрита с каменни плочи, размери (дълж. 0,50 м, шир. 0,30 м, дълб. 0,30 м), изток-запад по надлъжната ос, върху покривната плоча огнище с диам. 0,50-0,70 м, върху гроба разпръснати фрагменти от глинена чаша-фиала със сив цвят; частично трупополагане (в гробната камера се откриха седем кости – фаланги от долни крайници и въглени); гробни предмети не са поставени; Алб. № 85.

гроб 4 – на 10 м северно от гроб 3 на дълб. 0,40-0,50 м; в пръстта покриваща гроба се откриха керамични фрагменти – питос положен в плитка яма с дълб. 0,40 м в легнало положение с отвора на запад, отвора е захлупен с каменна плоча поставена вертикално. Питосът е счупен в горната си част, за да се улесни поставянето в него на останките на мъртвия, след което отворът е затворен с фрагменти от друг голям съд и с тези от питоса; частично трупополагане – череп на дете (7-10 годишно) поставен в малка глинена купичка, до него втори череп (само теменната част) на 10-15 годишно дете, до него трети череп (само теменната част) на 3-4 годишно дете заедно с фаланги от долни крайници поставени на купчинка; около черепите са поставени въглени с големи размери и керамични фрагменти; гробни предмети поставени под черепите и до тях (две малки глинени канички, бронзов пръстен, бронзова гривна, две стъклени мъниста, дъно от чернофирнисов съд); Алб. № 69/2; Алб. № 70 и Алб. № 74.

Кат. № 16. ГАБРИЦА (Смолянско).

м. Керемидчийницата на 3 км северозападно; Плосък некропол, случайно открит гроб описан и разчистен от местен краевед; яма с правоъгълна форма облицована с каменни плочи и покрита с голяма плоча, трупополагане по гръб с изпънати крайници; гробните предмети са открити до черепа – три тетрадрахми на Александър III (336-323 г. пр.Хр.), глинена кана и две паници;

(Арх. ед. – А Ф II оп. 8, а.е. 9, л. 25 – Исторически музей – Смолян).

Кат. № 17. ГЕЛА (Смолянско).

м. Меньов камък и м. Харманлъка на 3 км южно; Могилен некропол (25) разположен върху ниските планински възвишения на площ от 1 500 кв. м, разстояние между могилите от 5 до 150 м; на 6 км южно се намира селище от късната бронзова епоха и крепост, в която се откриват съдове от късната желязна епоха. През 1968-1970 г. са проучени десет надгробни могили – една от късната бронзова епоха, три от ранната желязна епоха и шест от римската епоха;

(Найденова, В. Тракийски некропол край с. Гела. – Родопи, V, 11, 1970, 26-27; Найденова, В. Тракийски могили. – Родопи, VI, 11, 1971, с.32; Найденова, В. Какво разказват могилите. – Родопи, VII, 1972, 3, с.31).

Могила № 5: в м. Меньов камък на 2 км южно от селото; Насип – полусферична форма, 10x1,50 м, земно-каменен; Гроб – естествена пукнатина в скалата (кара) с оформени по ръбовете жлебове предназначени за покривната каменна плоча; дълж. 1,70 м, шир. 0,60 м; трупополагане по гръб с изпънати крайници; пръстен от необработвани камъни ограждат гробното съоръжение; гробните предмети са открити в карата (две фибули и няколко кехлибарени мъниста); VII-VI в. пр.Хр.;

(Научен архив на Исторически музей – Смолян – Ф II, оп. 5 А Е 6, л. 1-51 от 1972 г).

Могила № 7: в м. Меньов камък; Насип – полусферична форма, 5x1,20 м; Гроб – на дълб. 1,30 м, две урни положени в ями до ръба на устиетата, разстояние между двете урни 2 м; до едната урна е открит дълъг бронзов едноостър нож; късна бронзова епоха;

(Научен архив в Исторически музей – Смолян – Ф. II, оп. 5, АЕ 6, л. 1-51 от 1972;) (Кисьов, К. Нови данни относно погребалния обичай през късната бронзова епоха. – ИМЮБ, XVI, 1990, с.41-51); Алб. № 6/2.

Могила № 8: в м. Меньов камък; Насип – полусферична форма, 5 x 1,50 м, земно-каменен; керамични фрагменти и пенсета; Гроб (13): пръстен от необработени камъни огражда мъртвият, положен по гръб с изпънати крайници; около него в кръг са положени 12 мъртъвци в седнало положение върху скалните вдлъбнатини; до скелетите са открити накити (бронзови и железни фибули), малки железни ножчета; VII-VI в. пр.Хр.;

(Научен архив в Исторически музей – Смолян – Ф. II, оп. 5, АЕ 6, л. 1-51 от 1972 г.)

Могила № 10: м. Харманкъла; Насип – полусферичен, 7x1,50 м, земно-каменен, на различна дълбочина са открити животински кости, фрагменти от малък съд (каничка), въглени, кехлибарени и стъклени мъниста, черупки от охлюви, сребърна обеца, прешлен за вретено; пръстен от необработени камъни около насипа с диам. 6 м.

Гроб – на дълб. 1,10 м в централната част, цистов гроб с правоъгълна форма полувкопан в терена. Изграден е от вертикално поставени дълги мраморни плочи и къси плочи от пясъчник. Върху дългите плочи са оформени отвесни жлебове, предназначени за вмъкване на късите странични плочи. Дъното на камерата е покрито с тънки правоъгълни плочи. Конструкцията е покрита с надлъжно подредени дървени греди, които заедно със страничните плочи (външните стени) са измазани с жълтеникава глина с деб. 4 см. Замазката е украсена с геометрични врязвания; размери на конструкцията дълж. 1,80 м, шир. 0,60 м, дълб. 0,40 м; север-юг; трупополагане в хокерна поза на лявата страна, глава на юг; гробни предмети – до лицето на мъртвия е поставен предварително счупена каничка и сребърна обеца, до дясната част на черепа са открити животински кости и въглени, върху пръстите на едната ръка е открит пръстен с изображение на хокер, върху гръдните кости и долните крайници били разхвърляни въглени; VI-V в. пр.Хр.;

(Научен архив на Исторически музей – Смолян – Дневник на разкопките и отчет за проведените през 1970 г. проучвания в Гела, Ф. II, оп. 12, АЕ 13, л. 1-15); Алб. № 44.

Кат. № 18. ГОЛЕМАНЦИ (Хасковско).

Скални гробници (2), оформени с предверие и камера с четириъгълен план и трапецовидно напречно сечение, входовете са разположени отгоре и в страни затваряни с помощта на каменни плочи, лягащи в издълбани за това жлебове; в близост се намира селище от късната бронзова и ранната желязна епоха;

(Колев, К. Още две неизвестни скални гробници в Източните Родопи. – ИМЮБ, VII, 1984, 53-68).

Кат. № 19. ГОРНО БРЯСТОВО (Хасковско).

м. Габрака, м. Манда гьол, м. Белгията са проучени осем пръстена от забити в земята необработвани камъни; диам. от 4 до 25 м; разположени на групи върху площ 1 500-2 000 м; Д. Цончев определя пръстените като останки от долмени, но без да посочва наличието или липсата на могилни насипи, план и конструкция;

(Цончев, Д. Старините около Хасковските топло-минерални бани. – ГПНБМ, 1937-1939, с.86-87).

Кат. № 20. ГОРНО ВЕСЛЕЦ (Кърджалийско).

Скална гробница с четириъгълен план (№ 13), полукръгло напречно сечение и заоблени ръбове при основата; входът е в страни, затварян с каменна плоча, лягаща в специално оформени жлебове;

(Венедиков, И. Описание на скалните гробници в Източните Родопи. – Мегалитите в Тракия. т. I, С., 1976, с.95, обр. 181, рис. 99-100).

Кат. № 21. ГОРНО ДРЯНОВО (Благоевградско).

Обект 4 – м. Барата североизточно от селото, Плосък (безмогилен) некропол разположен върху склон с югозападно изложение; Разрушен в миналото гроб, чийто стени били облицовани с каменни плочи, ориентиран по надлъжната ос в посока север-юг; датировката е въз основа на керамичните фрагменти открити по повърхността около гроба – късна желязна епоха;

(Домарадски, М. Паметници на тракийската култура по горното течение на р. Места. С., 2001).

Обект 6 – м. Жабек южно от селото; Плосък (безмогилен) некропол разположен върху било, спускащо се към р. Канина; два разрушени гроба с ориентация север-юг, гробни предмети – в една от гробните камери е открит бронзов шлем, ризница, тънка сабя и две гривни;

(Жуглев, К. Тракийски шлем от с. Горно Дряново. – Родопи, XII, 1977, кн. 10, с.40; Домарадски, М. Паметници на тракийската култура по горното течение на р. Места, С., 2001).

Кат. № 22. ГОРНА КРЕПОСТ (Кърджалийско).

Скални гробници (2) с трапецовиден план на камерите, четириъгълно напречно сечение, входовете са в страни затваряни с каменна плоча;

(Балкански, И. Източно – Родопски крепости, С., 1975, с.35).

Кат. № 23. ГОРНО ПОЛЕ (Кърджалийско).

Обект 1 – м. Жълтите скали, Скална гробница, в близост селища от античната и средновековна епоха;

(Чапъров, Б. Проучвания и сондажи в селищната система на гр. Маджарово. – Археологически открития и разкопки през 1983, Смолян 1984, с.59).

Обект 2 – м. Бунара, Скални ниши (44) с трапецовидна форма;

(Чапъров, Б. Проучвания и разкопки в Маджаровска селищна система. – Археологически открития и разкопки през 1984, Сливен 1985, с.102).

Кат. № 24. ГРОХОТНО (Смолянско).

Обект 1 – м. Ягодите на 5 км североизточно; Могилен некропол (4), разположен върху широка тераса в подножието на висок връх на площ 250 кв. м с разстояние между могилите от 10 до 50 на 350 м западно от могилите се намира селище от ранната желязна епоха; три от могилите са проучени при редовни археологически разкопки през 1982 г.;

(Петрова, Н., К. Кисьов. Проучвания на тракийски могилни некрополи при с. Борино и Грохотно, Смолянски окръг. – Археологически открития и разкопки през 1982, Плевен 1983, с.37; Кисьов, К. Некрополи от старожелязната епоха в Средните Родопи. – Векове, 1985, № 2, 52-56; Кисьов, К. Към въпроса за селищната характеристика на Средните Родопи. – ИМЮБ, XIV, 1988, 55-58); Алб. № 4.

Могила № 1: Насип – полусферична форма, 5 x 1,50 м, земно-каменен, разпръснати керамични фрагменти; Гроб – частично трупополагане на бедрена кост и два кътника поставени между две каменни плочи, гробни предмети до бедрената кост (керамични фрагменти с богата украса, части от счупени фибули); VI в. пр.Хр.

Могила № 2: разположена на 50 м северно от могила № 1; Насип – полусферичен, 3 x 1,20 м, земно-каменен, керамични фрагменти на различна дълбочина;

Гроб – (кенотаф), в малка естествена скална яма (дълб. 20 см, диам. 30 см) са открити седемнадесет железни двуспирални фибули с профилирани върху лъка пръстени, бронзова омеговидна обеца, бронзова статуетка припоена върху железен предмет; VII-VI в. пр.Хр.; Алб. № 47.

Могила № 3: разположена на 20 м северозападно от могила № 1; Насип – полусферичен, 10x1,80 м, земно-каменен, разпръснати керамични фрагменти на различна дълбочина, на дълб. 0,50 м в северната периферия е оформена глинена площадка с диам. 0,50 м;

Гроб – правоъгълна площадка от плочести камъни, размери (дълж. 1,90 м, шир. 1 м), ориентирана спрямо надлъжната ос в посока север – юг; трупополагане (колективно погребение) на двама мъртъвци положени плътно един до друг по гръб с изпънати крайници, дължина на скелетите 1,70 м, глави на северозапад, долната челюст на единия мъртвец беше открита в коремната област на другия скелет (антропологическия порядък беше установен и при двата скелета); гробни предмети – две двуспирални фибули с триъгълен иглодържател до долните крайници; VII-VI в. пр.Хр.

Обект 2 – м. Рудниците прозорец II на два км южно от селото и на 3,5 км от обект 1; Могилен некропол (2). През 1982 г. е проучена една могила при редовни археологически разкопки. Могилите са разположени на разстояние 15 м една от друга върху полегат склон със западно изложение; (Кисьов, К. Некрополи от старожелязната епоха в Родопите. – Векове, 1985, № 2, с.54).

Могила № 1: Насип – полусферичен, 4x0,50 м, земно-каменен; Гроб – правоъгълна площадка от плочести камъни, размери (дълж. 1,80 м, шир. 0,80 м), север-юг, трупополагане по гръб с изпънати крайници, дълж. на скелета 1,70 м, глава на северозапад; гробни предмети – върху гръдните кости са открити бронзова двуспирална фибула, фрагменти от предварително счупена фибула и гердан от бронзови салтелеони; VI в. пр.Хр.

Кат. № 25. ДЕВИН (Смолянско).

м. Потреба на 6 км северно, Могилен некропол (3) разположен върху широка тераса с южно изложение, разстояние между могилите от 5 до 10 м. В миналото една от могилите е разрушена, при което се открива бронзова фибула „очилата” със значителни размери. Двете запазени могили имат полусферична форма и размери 5 x 1,50 м; VIII-VII в. пр.Хр.;

(Кисьов, К. Към въпроса за погребалния обичай през ранната желязна епоха в Западните Родопи. – Археология, 1991, 4, 1-8).

Кат. № 26. ДЕБРЕН (Благоевградско).

Обект 1 – м. Драча североизточно от селото, Могилен некропол (10) разположен върху планинска тераса; Насип – полусферична форма, земно-каменен, диам. от 20-25-40 м и вис. от 7-9-15 м, до една от могилите са открити североизточните и югоизточни оградни плочи на цистов гроб ориентиран североизток-югозапад. През 1964-1965 г. при изкопни работи са открити останки от колесница, железни юзди, бронзово умбо от щит, железни ножове и др.; късна желязна епоха;

(Жуглев, К. Колесницата от Дебрен, Гоцеделчевско. – Родопи, V, 1970, кн. 1, с.22; Домарадски, М. Паметници на тракийската култура по горното течение на р. Места, С., 2001).

Обект 2 – м. Алане, разрушен през 1936 г. гроб от каменни плочи, в който са открити бронзов шлем, „гривни" (торкви ?), глинен съд и „тънка сабя" ?; III-II в. пр.Хр.;

(Жуглев, К. Тракийски шлем от с. Дебрен, Гоцеделчевско. – Родопи, V, 1970, кн. 8-9, с.62).

Кат. № 27. ДЖАНКА (Кърджалийско).

Обект 1 – Скални гробници (2), камери с четириъгълен план, трапецовидно напречно сечение и заоблени ръбове, входовете са оформени в страни и отгоре, като пред страничните входове има предверия;

Обект 2 – Скални ниши (не е посочен брой) със сложна форма на камерата и стеснен спрямо нея трапецовиден отвор, размери вис. 0,50-0,60 м, шир. на долния ръб до 0,35 м, шир. на горния ръб до 0,20 м;

(Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 100).

Кат. № 28. ДЖЕБЕЛ (Кърджалийско).

м. Хамбар кая, Скални гробници (2). Едната гробница има форма на пресечен конус с размери 2,50x2,50 м и вис. 2 м с вход отгоре затварящ се с каменна плоча. Върху скалата около затварящата плоча са изсечени улеи. Втората гробница има предверие и четириъгълна камера с размери 2,50x2,50 м и вис. 1,60 м;

(Велков, И. Няколко тракийски и средновековни крепости по Средна Арда. – ИИД, XVI-XVII, 1940, с.75).

Кат. № 29. ДОБРАЛЪК (Асеновградско).

Могилен некропол с неустановен броя могили, част от които са разрушени от иманяри. Открити са едноспирални и двуспирални фибули с профилирани върху лъка пръстени; VIII-VII в. пр.Хр.;

(Миков, В. Принос към предисторическата епоха у нас. – ИАИ, XII, св., 1938, с.392, обр. 173).

Кат. № 30. ДОЛНО ЧЕРКОВИЩЕ (Хасковско).

Обект 1 – м. Хамбар кая, Скални гробници (4), камери с трапецовиден план и предверие, трапецовидно напречно сечение и остри ръбове, входовете са оформени в страничните стени и отгоре затваряни с каменни плочи, лягаща в специално издълбани жлебове;

(Колев, В. Още няколко неизвестни скални гробници в Източните Родопи. – ИМЮБ, VII, 1984, с.53-68).

Обект 2 – м. Кован кая и Саръкая, Скални трапецовидни ниши (над 80);

(Колев, Б. Скална гробница при с. Д. Черковище, Хасковско. – ВНМХ, I, 1965, с.205-209; Аладжов, Д., Д. Балабанян. Паметници от старожелязната епоха в Хасковски окръг. – THRACIA, VI, 1984, 208).

Кат. № 31. ДОСПАТ (Смолянско).

м. Хисарлъка на 500 м югозападно, Могила в близост със селище от късната желязна епоха, размери 12,5x2,20 м, в насипа са открити керамични фрагменти; гробът – разрушен, ситуиран в южната половина; късна желязна епоха;

(Деянова, М., В. Найденова. Археологически проучвания при с. Доспат, Смолянски окръг. – Родопски сборник, 2, 1969, с.239).

Кат. № 32. ДРАНГОВО (Кърджалийско).

Скални трапецовидни ниши (не е посочен брой);

(Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-120).

Кат. № 33. ДУШКА (Кърджалийско).

Обект 1 – м. Гузгун кая на изток от селото, Скална гробница с коридор (дълж. 4,50 м), вход с вис. 0,90 м и камера с неправилна форма (2x1 м), ориентиран на юг вход.

Обект 2 – на изток от селото, по левия склон на р. Душковица и протежение от 3 км върху скалите са изсечени над 100 ниши.

Обект 3 – по горното течение на р. Харманлийска, група от скални трапецовидни ниши; в съседство се намира селище от ранната желязна епоха и крепост;

(Колев, Б. Още няколко неизвестни скални гробници в Източните Родопи. – ИМЮБ, VII, 1984, с.66).

Кат. № 34. ДЪЖДОВНИЦА (Кърджалийско).

Скални ниши с трапецовиден отвор, размери (вис. до 0,40 м, дълж. на долния ръб до 0,28 м, дълж. на горния ръб до 0,15 м и дълб. до 0,06 м), разположени в близост до трапецовидни ниши с по-големи размери и естествени пещери и образувания;

(Кулев, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни, съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-122).

Кат. № 35. ДРЯНОВЕЦ (Смолянско).

м. Герге на 4 км западно, Могила, чийто насип в по-голямата си част е разрушен; Насип – полусферична форма, 5x1,20 м, земно-каменен; Гроб – вкопан в скалата, правоъгълна форма (дълж. 2,20 м, шир. 1,50 м, дълб. 1,80 м), късите страни представляват каменни плочи с деб. 0,10 м поставени вертикално в оформени в скалата жлебове, покритието на цистовия гроб е извършено чрез хоризонтално положена каменна плоча, лягаща също в специално оформени жлебове, на дъното на гроба е оформено легло с дълж. 2,20 м и шир. 0,70 м, гробът е ориентиран по надлъжната ос в посока изток-запад; около гроба са открити значително количество керамични фрагменти, украсени с релефни ленти характерни за късната желязна епоха в Западните Родопи; трупополагане;

Алб. № 58 и Алб. № 59.

Кат. № 36. ДЮЛИЦА (Кърджалийско).

Махала Бор, Скални ниши (не е посочен брой) с трапецовидна форма, вис. до 0,40 м, дълж. на долния ръб до 0,20 м и дълж. на горния ръб до 0,15 м, дълб. до 0,06 м; пред едната от нишите са запазени изсечени жлебове, в които според проучвателя били поставяни затварящите входа каменни плочи;

(Кулев, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-101).

Кат. № 37. ЕВРОС (департамент в североизточна Гърция).

В района на поречието на Бяла река, десен приток на р. Марица и източните склонове на Родопите заключени между р. Арда и р. Марица; Могилни некрополи (над 100 могили), разположени върху хълмове и ниски върхове, някои са в близост с тракийски крепости от ранната желязна епоха; Насипи – земно-каменни, диаметър от 2 до 15 м, пръстен от камъни по периферията; Гроб – открити и проучени в тези могили са три вида гробни съоръжения:

1. долмени – еднокамерни, от големи каменни блокове, лягащи вертикално върху нивото на древния терен, като дългите блокове винаги изстърчат, отвор на предната страна ориентиран на изток или югоизток; в една могила са отривани по един или няколко долмена.

2. долменоподобни цисти – еднокамерни с правоъгълен план, изградени от големи каменни плочи, облицоващи стените на издълбани в земята ями, покрити с каменна плоча.

3. зидан гроб (гробница ?) – м. Дикела край Руса, с коридор и камера покрита с дълги плочи поставени хоризонтално, ориентация по надлъжната ос вход на юг; края на ранната желязна епоха;

(ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ, Δ. Τα μεγαλιτικα μνημεια της δυτικησ Θρκησ. – Θρακικα χρονικα, Ξαυτς, 36, 1980-1981; Triandahyllos, D. Les Mounuments megalithiques en Thrace occidentale Pulpudeva, 1983, 4, p. 145-163; Moutsopoulos, N. Tournee an Rhodope du Sud eta Samothrace. – Thracians and Mycenaens. Leiden. S. 1989, 246-279).

Кат. № 38. ЖЕНДА (Кърджалийско).

Скални трапецовидни ниши (не е посочен брой, разположение и размери;

(Кулев, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-100).

Кат. № 39. ЗОРНИЦА (Смолянско).

Обект 1 – м. Хаджиица на 3,5 км югозападно, Могилен некропол (2) разположен върху нисък планински връх, могилите са на разстояние 10 м, на 400 м северно върху склон със северно изложение е разположено селище от късната желязна епоха, а на 1 км северно върху полегат склон с южно изложение се намира селище (непроучено) от късната бронзова епоха.

Могила № 1: полуразрушена от иманяри. Насип – полусферичен, 4 x 0,70 м, земно-каменен. Гроб – яма с цилиндрична форма издълбана в скалист терен с диам. 1 м и дълб. 0,50 м. Стените на ямата са облицовани чрез петредов зид от плочести камъни без спойка, като горните два реда са изградени над нивото на терена, изстърчащи над долните с по 7 см към центъра на камерата. По този начин е изграден примитивен купол, чието затваряне е извършено чрез голяма каменна плоча, върху която не е бил насипан могилен насип; трупоизгаряне извън могилата, като останките от мъртвите били положени в урни (5). Погребенията не са колективни, извършвани са в кратък интервал от време в различни по форма урни; гробни предмети – в урните били открити от иманярите „бронзови предмети” и две глинени тежести за вретено. След изграждането на гробната камера около нея в кръг са изградени в пет реда каменни плочи, поставени отвесно взаимно застъпващи се. По този начин около гроба е оформено съоръжение с форма на конус, което било покрито с нисък могилен насип, който не е покривал каменната плоча, затваряща гробната камера, размерите на допълнителното съоръжение (външен диам. 3,20 м, вътрешен диаметър 1,10 м и дълб. 0,50 м); късна бронзова епоха;

(Кисьов, К. Теренни обхождания и сондажи в Западните Родопи. – Археологически открития и разкопки през 1990 г., Ловеч 1991, с.66); Алб. № 15.

Обект 2 – м. Манастира на 3 км западно, Могилен некропол (5), разположен върху продълговато било на площ 10 000 кв. м с разстояние между могилите от 10 до 500 м, на 350 м южно от некропола се намира селище от късната бронзова епоха:

Могила № 1: разрушена при прокарване на път. Насип – полусферичен, 3 x 1 м, земно-каменен. Гроб – в центъра на могилата на дълб. 1 м, циста с кубична форма изградена от вертикално поставени върху терена плочи с дълж. 0,50 м, които заграждат урна; трупоизгаряне извън периметъра на могилата; желязно леко извито ножче в урната; късна желязна епоха; Непубликувани теренни обхождания на К. Кисьов през 1982 г.

Кат. № 40. ИЗВОР (Пловдивско).

Обект 1 – м. Чучура, Плосък (безмогилен) гроб, в който е извършено погребение чрез трупополагане, глава на запад; гробни предмети – по протежение на скелета от дясната страна (едноостро копие с дълж. 1,17 м), върху гръдните кости (бронзова фибула с билатерална спирала и гривна), до черепа (връх от желязна стрела, желязна торква със спирално навита сребърна тел, кръгли сребърни пластини с конус по средата), до долните крайници (два глинени съда – каничка и чаша без дръжка); III-II в. пр.Хр.;

(Дякович, Б. Стар гроб над село Извор. – ПСп, IXX, 1909, 156).

Обект 2 – м. Васил кьой, Вероятно в гроб били открити 11 бронзови торкви и глинени съдове;

(Миков, В. Праисторически селища и находки в България. Материали за археологическа карта на България, кн. VII, С., 1933, с.138).

Кат. № 41. ИСКРА (Кърджалийско).

Скални трапецовидни ниши (не е посочен брой, разположение и размери);

(Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-101).

Кат. № 42. КОВАЧЕВИЦА (Благоевградско).

Плосък некропол. През 1924 г. в двора на църквата е открит гроб с правоъгълна форма, изграден от каменни плочи. В него са открити бронзов шлем и две бронзови торкви; IV-III в. пр.Хр.;

(Миков, В., Един шлем от гроб в с. Ковачевица. – ГНБПл, 1925, с.181).

Кат. № 43. КОЧАН (Благоевградско).

В землището между селата Кочан и Саточва, Могилен некропол (над 100 могили), от които са проучени 13, разположени върху възвишенията. Некрополът е използван в периода от края на II хил. пр.Хр. до края на римската епоха, в близост са разположени селища от ранната желязна, късната желязна и антична епоха. Археологическите проучвания са извършени от Д. Гергова и М. Домарадски:

Могила № 1: Насип – полусферичен, земно-каменен; Гроб – площадка с четириъгълна форма изградена от плочести камъни и оградена с ломени камъни, размери (дълж. 1,55 м, шир. 0,7 м), изток-запад по надлъжната ос; трупополагане на жена; до гроба е оформена площадка с правоъгълна форма и размери 1,40 x 0,60 м; гробни предмети – върху покривните плочи две фибули и прешлен за вретено; ранна желязна епоха;

(Гергова, Д., Тракийски могилен некропол край с. Кочан и Сатовча (ръкопис)).

Могила № 2: Насип – с форма на елиптичен параболоид, 20 x 14 x 0,80 м, земно-каменен, на различна дълбочина са открити керамични фрагменти, в северната периферия два глинени съда с пластична украса;

Вторични гробове (4): **гроб 1** – на дълб. 0,20 м са открити силно натрошени кости на два индивида, до тях 5 сребърни обеци и малка сребърна пластина; **гроб 2** – на дълб. 0,40 м, пръстен от камъни, трупополагане на две жени, до тях бронзови фибули и пръстени; **гроб 3** – на дълб. 0,45 м върху каменни плочи, трупополагане на мъж покрит с каменни плочи, до краката е открито желязно копие; **гроб 4** – площадка от каменни плочи (дълж. 5 м, шир. 3 м), около която е оформен пръстен от камъни с диам. 16 м, трупополагане – (колективно погребение) на 6 индивида, жени и деца, някои полагани един върху друг. Върху мъртвите стреховидно са подредени каменни плочи, гробни предмети – открити около скелетите (спирални гривни, пръстен, двуспирални и едноспирални фибули, глинен съд);

Първичен – **гроб 5** – на дълб. 0,80 м върху нивото на терена е изградена площадка от каменни плочи, трупополагане на два индивида (колективно погребение), глави на югоизток, до единия скелет е открито железно ножче; в югозападния сектор останки от огнище с диам. 1 м; VII в. пр.Хр.;

(Гергова, Д., И. Кулов. Разкопки на могилния некропол при с. Кочан, Благоевградски окръг. – XXI Национална Археологическа Конференция, 4-7 юни 1976, Смолян, 1976, с.35-36; Гергова, Д. Тракийската култура през ранножелязната епоха в Югозападна България, проучвания и проблеми. – Тракийска култура в Родопите и горните поречия на Марица, Места и Струма. Смолян, 1990, с.17-29).

Могила № 3: Насип – полусферичен, земно-каменен, на различна дълбочина керамични фрагменти в голямо количество; Гроб – площадка с елипсовидна форма от камъни, оградена с два концентрични пръстена от камъни поставени на разстояние 1 един от друг, трупополагане на два индивида; около тях керамични фрагменти от съдове работени на ръка и грънчарско колело; в източната периферия на площадката две ями вкопани в скалния терен с конусовидна форма (диам. 0,70 м, дълб. 0,50 м) пълни с горяла пръст, въглени, камъни и керамика; края на ранната желязна епоха;

(Гергова, Д. Тракийски могилен некропол край с. Кочан и Саточва (ръкопис)).

Могила № 4: Насип – с форма на елиптичен параболоид, 15 x 10 x 1,10 м, земно-каменен, на различна дълбочина керамични фрагменти и прешлен за вретено, накити, монети на Деметрий (239-229 г. пр.Хр.) и Филип V (220-179 г. пр.Хр.), култови предмети; фрагменти от глинена мазилка, в югозападния и югоизточен сектор 5 ями пълни с въглени, пръст и керамика, пръстен от камъни, правоъгълна площадка оградена с вертикално забити каменни плочи с диам. 1,20 м;

Вторични гробове (4): **гроб 1** – в югоизточния сектор, площадка от плоски камъни оградена с необработени камъни, трупополагане по гръб с изпънати крайници, дълж. 1,80 м и шир. 0,60 м; **гроб 2** – върху добре подредени каменни плочи са открити разбъркани кости и фрагменти от череп и челюсти, до тях между камъните два фрагмента от железен меч и връх от желязно копие; **гроб 4** – площадка от плочести камъни, трупополагане по гръб с изпънати крайници, до мъртвия – накити (стъклени мъниста, фрагменти от фибули), върху шийните кости е открита златна тел и желязно копие; **гроб 5** – пръстен от необработени камъни покрит с каменни плочи, северозапад – югоизток, частично трупополагане (събрани на куп кости от крайници и положен върху тях череп), гробни предмети – до костите са поставени бронзов пръстен и фигура на конче;

Първичен – **гроб 3** – на дълб. 1,10 м в основния терен е вкопана циста с правоъгълна форма, чийто стени и под са облицовани с каменни плочи, размери 1,80 x 1,50 x 0,50 м, изток-запад по надлъжната ос; частично трупополагане (фрагменти от бедрена кост положени в пръстта при насипването на цистата); в източната част на гроба малка яма пълна с пръст и птичи кости и покрита с плоча; IV-III в. пр.Хр.;

(Гергова, Д. Тракийски могилен некропол край с. Кочан и Сатовча (ръкопис)).

Могила № 5: Насип – форма на елиптичен параболоид, земно-каменен, 15 x 10 x 1,30 м, на различна дълбочина са открити и проучени 16 гроба:

гроб 1 – урна покрита с графит в централната част на насипа; **гроб 2** – урна положена в яма оградена по ръба с камъни, останките от горели кости са положени в урната и около нея; гробните предмети са открити до урната („тракийски” тип фибула и паница); **гроб 3** – каменна плоча оградена с пръстен от необработени камъни, частично трупополагане (кости от крайници), до тях са открити глинени съдове – оръжия (копие и ножчета) – фрагменти от мазилка; **гроб 4** – опалена яма пълна с горели кости, керамика и въглени, гробни предмети в ямата (глинени съдове и фибула „тракийски” тип), до ямата е оформена глинена площадка; **гроб 5** – площадка от камъни, трупополагане по гръб с изпънати крайници, глава на североизток; **гроб 6** – циста с правоъгълна форма и стени облицовани с каменни плочи, липсват останки от погребение (кенотаф), в цистата са открити стъклено мънисто и глинен съд; **гроб 7** – циста с правоъгълна форма, облицована по надлъжната ос изток – запад, липсват останки от погребение (кенотаф), гробни предмети не се откриват; **гроб 8** – циста с правоъгълна форма, облицована и покрита с каменни плочи, размери 0,70x0,30x0,30 м, ориентиран по надлъжната ос изток-запад, кенотаф, гробни предмети не са открити; **гроб 9** – урна оградена в кръг с необработени камъни, в урната (сребърна обеца и глинен съд); **гроб 10** – правоъгълна площадка от камъни, частично трупополагане (кости от крайници), желязна фибула; **гроб 11** – яма с правоъгълна форма облицована и покрита с каменни плочи, размери 1,98x0,95x0,65 м, по надлъжната ос изток-запад, липсват останки от погребение, гробни предмети извън гроба (кехлибарени мъниста, връх от копие и ножче); **гроб 12** – урна положена в яма с диам. 2 м, оградена с камъни, гробни предмета в урната (фибула „тракийски” тип и глинени съдчета); **гроб 13** – циста с правоъгълна форма в материка покрита с каменна плоча, размери 1,60 x 0,55 x 0,35 м, ориентирана по надлъжната ос в посока изток-запад, трупополагане по гръб с изпънати крайници, глава на изток, гробни предмети – върху гърдите (огърлица), до лявото ухо (2 обеци), до раменните кости (две фибули тракийски тип), на всяка ръка по пет пръстена; **гроб 14** – урна покрита с плосък камък и оградена с камъни, диаметър на пръстена 1 м, гробни предмети – до урната глинени съдове поставени с дъната нагоре; **гроб 15** – върху плоски камъни е извършено частично трупополагане (череп), до него глинен съд; **гроб 16** – яма с правоъгълна форма покрита с каменни плочи, ориентирана по надлъжната ос изток-запад, трупополагане по гръб с изпънати крайници и глава на югоизток; късно желязна епоха;

(Гергова, Д. Тракийски могилен некропол край с. Кочан и Сатовча (ръкопис)).

Могила № 6: Насип – полусферичен, 5x0,70 м, земно-каменен, на различна дълбочина керамични фрагменти, в централната част яма опалена и положена в съд с дъното нагоре; Гроб – вкопана в материка яма, опалена и запълнена с керамични фрагменти, пръст, въглени и малки камъчета, следи от погребение не са открити (кенотаф);

(Гергова, Д., И. Кулов. Разкопки на тракийски могилен некропол при с. Кочан, Благоевградски окръг. – Археологически открития и разкопки през 1978, София 1979, с.51-52).

Могила № 7: Насип – полусферична форма, 5x0,80 м, земно-каменен, в североизточната периферия струпване на керамични фрагменти, в североизточната периферия площадка от камъни с дълж. 1,20 м и шир. 0,85 м, в южния сектор пръстен от камъни с дълж. 1,20 м и шир. 0,85 м, в южния сектор пръстен от камъни с диам. 0,70 м в централната част на насипа яма пълна с въглени и керамика, в северната периферия яма пълна с въглени и керамика;

Гроб – урна, трупоизгаряне извън периметъра на могилата, останки от огнище с диам. 1 м до урната;

(Гергова, Д., И. Кулов. Разкопки на тракийски могилен некропол при с. Кочан, Благоевградски окръг. – Археологически открития и разкопки през 1978, София 1979, с.52).

Могила № 8: Насип – форма на елиптичен параболоид, 15 x 10 x 1,10 м, земно-каменен, на дълб. 0,10 м в североизточния сектор две ями (0,45x0,35x0,30 м), на дълб. 0,10 м в югозападната част плочест камък, ограден с необработени камъни, на различна дълбочина са открити многоспирални гривни, фибули и стъклени мъниста;

Вторичен – **гроб 1** – в югоизточната периферия яма с правоъгълна форма и стени облицовани с каменни плочи, размери 1,85x0,80x0,64 м ориентиран по надлъжната ос югоизток-северозапад, трупополагане по гръб с изпънати крайници, гробни предмети – до дясното рамо (фибула и гривна), до дясното бедро (връх от копие), около гробната камера е оформен пръстен от камъни покрит с плочи;

Първичен – **гроб 2** – в центъра на могилния насип, яма в материка, с правоъгълна форма, размери 1,40x0,65x0,15 м, северозапад-югоизток, трупоизгаряне извън могилата, в ямата – железен нож; VII-VI в. пр.Хр.;

(Гергова, Д., И. Кулов. Разкопки на тракийски могилен некропол при с. Кочан, Благоевградски окръг. – Археологически открития и разкопки през 1978, София 1979, с.52).

Могила № 10: Насип – издигнат върху ниско скално възвишение, полусферична форма, 5x0,70 м, земно-каменен; Гроб – правоъгълна площадка от плоски камъни, размери 2x1 м, оградена с пръстен от камъни, трупополагане на жена по гръб с изпъната крайници, глава на югозапад, гробни предмети – до черепа (глинен съд и стъклени мъниста), до раменете (пръстен и фибула), върху гърдите (гривна), върху таза (кехлибарени мъниста); VI в. пр.Хр.;

(Гергова, Д. Тракийски могилен некропол край с. Кочан и Сатовча (ръкопис)).

Могила № 11: Насип – полусферична форма, земно-каменен, на различна дълбочина между камъните са открити фибула, аграфа, кехлибарени мъниста; Вторичен гроб – урна, трупоизгаряне извън периметъра на могилата; Първичен гроб – върху материка, трупополагане по гръб в изпънато положение; VIII-VII в. пр.Хр.;

(Гергова, Д., И. Кулов. Разкопки на тракийски могилен некропол край с. Кочан, Благоевградски окръг. – Археологически открития и разкопки през 1981, Михайловград 1982, с.33-34).

Могила № 12: Насип – полусферична форма, земно-каменен, Гроб – в югозападния сектор, урна, трупоизгаряне извън периметъра на могилата, в централната част под насипа в материка е издълбана яма оградена с камъни; V-IV в. пр.Хр.;

(Гергова, Д., И. Кулов. Разкопки на тракийски могилен некропол край с. Кочан, Благоевградски окръг. – Археологически открития и разкопки през 1981, Михайловград 1982, с.33-34).

Могила – в м. Чилова круша, в която са открити 16 гроба. Три от гробовете са изградени през ранната желязна епоха, а другите тринадесет през късната желязна епоха;

(Домарадски, М., И. Кулов. Експедиция „Места 77". – Археологически открития и разкопки през 1977, София 1978, с.55).

Кат. № 44. КНИЖОВНИК (Хасковско).

м. Лозята на 3 км източно, Могила, в чиято периферия са открити глинени замазки и керамика от ранната желязна епоха; в близост се намира селище от ранната желязна епоха;

(Аладжов, Д., Д. Балабанян. Паметници от старожелязната епоха в Хасковски окръг. – THRACIA, VII, 1984, 208).

Кат. № 45. КРУШЕВО (Благоевградско).

м. Балутека на изток от селото, върху било с източно изложение, Плосък некропол, от който са разрушени гробове, вкопани в материка и облицовани с каменни плочи; по повърхността около тях са открити керамични фрагменти от късната желязна епоха; в близост с некропола е разположено селище от късната желязна епоха;

(Домарадски, М. Паметници на тракийската култура по горното течение на р. Места. – С, 2001).

Кат. № 46. КУРТОЛЕН (Хасковско).

В землището на селото са разрушени две куполни гробници, намиращи се под могилни насипи. Едната гробница е имала кръгъл план и предверие. Втората гробница била изградена с четириъгълна камера засводена двускатно;

(Велков, И. ИБГД, кн. I, 1933 – Сборник в чест на Анастас Иширков; Велков, И. Няколко крепости и стари селища по Средна Арда, с.149).

Кат. № 47. КУТЕЛА (Смолянско).

м. Щиченово, м. Чуката и м. Маклище и западни от селото; Могилен некропол (12) разположен върху планинските възвишения. През 1959 г. в м. Маклище на 500 м северно от селото е проучена могила:

Насип – издигнат върху естествено скално възвишение, земно-каменен;

Гроб – клада, трупоизгаряне на място, след което останките от мъртвия са положени в урни; около тях са поставени малки глинени съдчета;

I фаза на ранната желязна епоха;

(Цончев, Д. Тракийско могилно погребение в Родопите от старожелязната епоха. – Археология, кн. 3, 1960, с.52-54).

Кат. № 48. ЛЕЩЕН (Благоевградско).

м. Агустик югозападно от селото, Плосък некропол, разположен върху стръмно било с ориентация изток-запад. В миналото са разрушени гробове, вкопани в материка с облицовани стени чрез големи каменни блокове, покрит с по-малки каменни плочи. Около гроба са открити керамични фрагменти от късната желязна и антична епоха;

(Домарадски, М. Паметници на тракийската култура по горното течение на р. Места. – С. 2001).

Кат. № 49. ЛИСИЦИТЕ (Кърджалийско).

Скална гробница без конкретен план, за чието оформяне е използвана естествена пещера. В близките околности са разположени трапецовидни скални ниши;

(Миков, В. Произходът на куполните гробници в Тракия. – Сб. Г. Кацаров, II, 1955, с.15-48).

Кат. № 50. ЛУЛИЧКА (Кърджалийско).

Скални трапецовидни ниши (не е посочен брой, разположение и размери);

(Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-110).

Кат. № 51. ЛЪКАВИЦА (Смолянско).

Надгробни могили, в които са открити очилати, ладиевидни едноспирални и двуспирални фибули; II фаза на ранната желязна епоха;

(Дякович, Б. Халщатски и латенски фибули в Археологическия музей при Народната библиотека в Пловдив. – ИАИ, I, свезка I, 1921-1922, с.32-37).

Кат. № 52. ЛЮБЕНОВО (Хасковско).

Обект 1 – м. Каабиюк, Могилен некропол (4). В насипа на една от могилите е отрит вторичен гроб, в който е извършено погребение чрез трупоизгаряне, около гроба разпръснати керамични фрагменти от I фаза на ранната желязна епоха; в близост селище от ранната желязна епоха;

(Аладжов, Д. Археологически вести. – ВНМХ, I, 1965, . 251).

Обект 2 – м. Гълбаната чука на 1,5 км югозападно; В могила проучена през 1936-1938 г. е открит еднокамерен долмен, в който е открита урна пълна с въглени и останки от пепел и кости;

(Аладжов, Д. Археологически вести. – ВНМХ, I, 1965, 251).

Обект 3 – м. Ярлъка между селата Любеново и Динево. През 1937-1938 г. в надгробна могила е открит златен нагръдник и няколко бронзови стрели; късна желязна епоха;

(Аладжов, Д. Археологически вести. – ВНМХ, I, 1965, . 251).

Кат. № 53. ЛЮБЧА (Смолянско).

м. Бърдцето и м. Търлите на 2 км северозападно; Могилен некропол (23), разположен върху склон с южно изложение на площ 2 000 кв. м, разстояние между могилите от 5 до 100 м; на 700 м северно от некропола се намира м. Орфенското, където личат останките от селища от късната бронзова, късната желязна и късната антична епоха. През 1975-1976 г. при редовни археологически разкопки са проучени от Вл. Мирчев 13 могили;

(Дневник на археологическите разкопки в с. Любча, А.Ф. II оп. ае. 15 л, 1976 – Исторически музей – Смолян); (Кисьов, К. Към въпроса за погребалния обичай през късната бронзова епоха в Средните Родопи. – ИМЮБ, т. 16, 1990, с.41).

Могила № 1: (кенотаф), Насип – полусферична форма, 10x0,70 м, земно-каменен, на различна дълбочина керамични фрагменти, двуспирална фибула с триъгълен иглодържател; Гроб – липсва гробно съоръжение и останки от погребение; II фаза на ранната желязна епоха; Алб. № 48/2.

Могила № 2: (кенотаф), Насип – полусферичен, 5x0,50 м, земно-каменен, на различна дълбочина керамични фрагменти характерни за края на ранната желязна епоха; Алб. № 48/1.

Могила № 3: (кенотаф), Насип – полусферичен, 8x0,60 м, земно-каменен, на различна дълбочина керамични фрагменти от съдове работени на ръка и грънчарско колело, някои покрити с графит; късна желязна епоха; Алб. № 48/1.

Могила № 4: Насип – полусферичен, 12x1,20 м, земно-каменен, на различна дълбочина керамични фрагменти от късната бронзова и ранната желязна епоха, дръжка от бронзов съд, връх от желязно копие, две обеци и две фибули южнотракийски тип; Вторичен гроб: на дълб. 0,80 м, пръстен от каменна квадри от гранит, диам. 5 м, трупополагане (по-голямата част от скелета е разрушен при иманярски изкоп), VI в. пр.Хр.; Първичен гроб – на дълб. 1,20 м в централната част, урна захлупена с глинен съд, положена в яма, около урната е оформен пръстен от големи необработени камъни, диам.

2 м; късна бронзова епоха; Алб. № 7 и Алб. № 49.

Могила № 5: (кенотаф), Насип – полусферичен, 8x1,20 м, земно-каменен, в пръстен от камъни са открити керамични фрагменти, четири кръгли фибули, наниз от кехлибарени мъниста, ладиевидни фибули (6), двуспирална фибула с триъгълен игодържател, гривна; VII-VI в. пр.Хр.; Алб. № 48/3.

Могила № 6: (кенотаф), Насип – полусферичен, 7x0,80 м, земно-каменен, на различна дълбочина кехлибарени мъниста, две ладиевидни фибули; VII-VI в. пр.Хр.; Алб. № 48/2.

Могила № 7: (кенотаф), Насип – полусферичен, 5x0,70 м, земно-каменен, на различна дълбочина няколко керамични фрагменти; Алб. № 48/1.

Могила № 8: Насип – полусферичен, 5x0,70 м, земно-каменен; Гроб – на дълб. 0,70 м, урна положена до ръба на устието в яма, оградена от пръстен от камъни с диам. 1 м; трупоизгаряне извън периметъра на могилата; гробни предмети – до урната два глинени съда; крепида с диам. 3 м изградена в три реда от големи необработени камъни на вис. 0,50 м; късна бронзова епоха; Алб. № 6/1, Алб. № 12, Алб. № 14.

Могила № 9, № 10 и № 11:

Могилите са разрушени в по-голямата си част от иманяри. Насипите се състоят от примесени камъни и пръст. Открити са керамични фрагменти, едноспирални фибули; II фаза на ранножелязната епоха.

Могила № 12: Насип – полусферичен, 10x0,80 м, земно-каменен, на различна дълбочина керамични фрагменти; Гроб – на дълб. 0,80 м в централната част, елипсовиден пръстен от камъни, трупополагане по гръб с изпънати крайници; гробни предмети (ладиевидна фибула, наниз от кехлибар, две многоспирални гривни, железен връх от копие); VII-VI в. пр.Хр.

Кат. № 54. ЛЯСКОВО (Смолянско).

Обект 1 – м. Бодотино южно от селото, Могилен некропол (около 50) разположен върху продълговато било. В една от могилите е открита куполна гробница засводена с помощта на плочи, размери вис. 3 м, шир. 3 м, около могилата са открити керамични фрагменти от късната желязна епоха; на 450 м от могилата се намира селище от късната желязна епоха, в което са откривани сребърни монети от IV в. пр.Хр.

Обект 2 – м. Старо Лясково; Надгробни могили издигнати върху високи места. В една от тях е открита куполна гробница, а пред входа зъби от кон; късна желязна епоха;

(Велков, И. Из гънките на Родопите. – Българска мисъл, 1932, с.416).

Кат. № 55. МАДЖАРОВО (Кърджалийско).

Обект 1 – Скални трапецовидни ниши (85) без да са посочени размери, разположение и описание.

Обект 2 – м. Окопа; Могилен некропол (4), от който цялостно е проучена една могила (открита и частично разрушена от иманяри), а на друга могила е положен само сондаж;

(Чапъров, Б. Проучвания и сондажи в селищна система на гр. Маджарово. – АОР през 1984, Смолян 1985, с.59; Чапъров, Б. Проучвания и разкопки в Маджаровската селищна система. – АОР през 1984, Сливен 1985, с.102; Чапъров, Б. Археологически открития и разкопки в Маджаровската селищна система. АОР през 1985, В. Търново 1986, с.119; Чапъров, Б. Маджаровската гробница. – МПК, XXV, кн. 4, 1985, с.24-28).

Могила № 1: Насип – полусферичен, с три периода на насипване – I период (издигната малка могила от ранната желязна епоха), II период (в южната периферия на първичния насип е изградена гробница с коридор през V-IV в. пр.Хр., III период (коридорът е удължен с 6 м през III в. пр.Хр.), на различна дълбочина в насипа са отрити огнища, керамични фрагменти от местни и вносни съдове, бронзова монета, фрагменти от железен меч и стрела, челюсти на кон;

Гроб – 1. Гробница – изградена от каменни квадри скрепени с метални скоби, квадратен план на камерата (дълж. 2,50 м, вис. 2,50 м), четирискатно засводяване, вход на югоизток, под от трамбована глина върху настилка от чакъл; гробни предмети – в дромоса на дълб. от 0,50 до 1 м разположени на пластове (части от златен погребален венец, 350 златни апликации и нишки); останки от погребения в гробната камера и коридора не се ткрити; края на IV-III в. пр.Хр.

2. Голям зидан гроб – западно от коридора на гробницата, свързан конструктивно с втория строителен период на коридора, четириъгълен план (2x1 м), под настлан с каменни плочи, няма покритие; частично трупополагане на три черепа; гробни предмети – върху един от черепите венец от глинени позлатени висулки; края на IV-III в. пр.Хр.

3. Малък гроб – изграден до южната страна на зидания гроб, яма с дълж. 2 м и шир. 0,85 м, по повърхността ямата е оградена с един ред камъни; частично трупополагане на череп; гробни предмети – в гроба (фрагменти от тасоски амфори, позлатени висулки от венец); края на IV-III в. пр.Хр.

Могила № 2: При изкопни работи на иманяри са открити каменни блокове с формата на квадри, като тези от могила № 1. През 1985 г. Б. Чапъров прокарва траншея, при което се откриват още два такива блока. Не се посочва в първичните публикации какви материали са открити.

Кат. № 56. МАЛКО ГРАДИЩЕ (Кърджалийско).

Обект 1 – м. Глухите камъни, Скални трапецовидни ниши (20) с размери вис. 0,95-1 м, шир. 0,45-0,50 м, дълб. 0,35-0,40 м.

Обект 2 – Скални гробници (2), четириъгълен план на камерите, трапецовидно напречно сечение, размери (дълж. 2 м, шир. 2,80 м, вис. 1,80 м), входът се намира в страни и са затваря с каменна плоча ;

(Венедиков, И. Описание на скалните гробници в Източните Родопи. – Тракийски паметници, том I, 1976, с.99).

Кат. № 57. МЕЗЕК (Хасковско).

Обект 1 – м. Кован кая, Скални трапецовидни ниши;

(Велков, И. Няколко крепости и стари селища по Средна Арда. – ИБГД, кн. I, 1933 (Сборник в чест на Анастас Иширков, с.149).

Обект 2 – Могилен некропол проучен от Б. Филов и И. Велков, връзка със селище от късната желязна епоха;

(Филов, Б. Куполните гробници при Мезек. – ИБАИ, т. XI, 1937, св. 1 и 2, с.7-89; Велков, И. Разкопките около Мезек и гара Свиленград. – ИБАИ, XI, 1937, с.117-170).

Могила „Мал Тепе": на 1 км югоизточно, Насип – полусферичен, 90 x 14 м, земно-каменен, крепида от каменни квадри, кости от кон; Гроб – в североизточната част, гробница с кръгла камера, кошеровиден купол, коридор и две предверия. Подът на коридора през първия период е покрит с каменни блокове, вход на югозапад, размери – коридор (дълж. 20,65 м, шир. 1,55 м и вис. 2,40-2,60 м) покрит с триъгълен свод, предверия (2) дълж. 1,26 м, шир. 1,48-1,50 м, вис. 3,20 м, дълж. 2,12 м, шир. 1,77 м, вис. 3,52 м, засводени с триъгълен свод и затваряни с каменна плоча; камера (диам. 3,30 м и вис. 4,30 м) затваряна с бронзова двукрила врата. По стените на гробната камера са забити гвоздеи. В камерата са открити – каменно легло (дълж. 2,40 м, шир. 1,2 м, вис. 0,76 м) оградено с железен перваз и подиум пред него, две каменни корита (урни) разположени в ляво и в дясно от камерното легло (вис. 0,37 м, дълж. 0,96 м, шир. 0,70 м, дълб. 0,14 м – вис. 0,37 м, дълж 1,10 м, шир. 0,61 м, дълб. 0,14 м) захлупени с каменни плочи; Две погребения в първото и второто предверие извършени под подовите плочи на втория под, трупоизгаряне извън периметъра на могилата; гробните предмети са открити заедно с горелите кости, в коридора, през входа и в гробната камера (златни накити, бронзови съдове, фибула, нагръдник, глинени амфори, стъклени мъниста, висулки от погребален венец, канделабър, статуя на глиган, монети от IV в. пр.Хр. и на Александър III); IV в. пр.Хр.

Могила на връх Курт кале, Насип – полусферичен, 30 x 6 м, Гроб – гробница с кръгла камера, четириъгълно предверие без коридор, вход на юг затварян с каменна плоча; предверие (дълж. 2 м, шир. 1,7 м, вис. 2,60 м), подът е застлан с пръст.

Могила № 1: на север от селото, Насип – полусферичен, 20 x 4 м, земно-каменен, на дълб. 0,60 м пласт от едри ломени камъни, на дълб. 1 м са открити две струпвания от конски зъби с част от челюст, крайник, кости от по-малко животно и куп въглени, на различна дълбочина керамични фрагменти със сивочерен цвят, бронзова тока и пръстен; Вторичен гроб – разрушен от иманярски изкоп, като са запазени черепа на мъртвия, желязна брадвичка, стрела, части от червенофигурен съд и съдове местно производство; Първичен гроб – гробница с правоъгълен план, дълж. 6,26 м и шир. 2,80 м, засводена с цилиндричен свод; IV в. пр.Хр.

Могила „Ени джумала" – южно от селото върху планинско възвишение, Насип – полусферичен, 30 x 4 м, земно-каменен, керамични фрагменти и две човешки кости; Гроб – разрушен, трупоизгаряне, V в. пр.Хр.;

(Велков, И. Разкопки около Мезек и гара Свиленград. – ИБАИ, XI, 1937, св. 1 и 2, с.123).

Могила „Каук дере" – северно върху хребет, Насип – 28 x 2 x 4 м, каменен; в периферията са открити керамични фрагменти от амфора и местен съд; Гроб – конски кости, но липсват останки от човешко погребение;

(Велков, И. 1937, с.127).

Малката могила „Каук дере” – (кенотаф) на север от голямата могила, Насип – полусферичен, 26x2,40 м, земен, на различна дълбочина фрагменти от питоси, амфори; на дълб. 0,50 м в източната част е открито малко глинено гърне, в южния сектор бронзови мъниста и обеци; липсват останки от гробно съоръжение и погребение; късна желязна епоха.

Милкова могила – (кенотаф) на 2 км североизточно, Насип – полусферичен, 21x3 м, земно-каменен, в централната част е открит глинен съд и въглени около него; Останки от погребение и гробно съоръжение не са открити.

Плосък гроб – (кенотаф) на 20 км северно от Милкова могила, в яма са открити изправени две глинени амфори, глинена паница със сив цвят поставена с дъното нагоре, червенофигурен кратер с дъното нагоре; следи от погребения не са открити.

Средната могила – северозападно, Насип – полусферичен, 28 x 5,50 м, земно-каменен, керамични фрагменти и накити; Вторичен гроб – в централната част, амфора (урна), в която заедно с горелите кости са открити бронзова гривна, пръстен и други изгубени предмети; Първичен гроб – в централната част, площадка от речни камъни с размери 4x4 м, трупоизгаряне извън периметъра на могилата, три урни положени върху предварително опален терен, гробни предмети в едната урна – бронзова едноспирална фибула и бронзова халка; VIII-VI в. пр.Хр.

Гроб (кенотаф) – м. Червената пръст северозападно; Проучвателят предполага, че върху гроба е съществувал нисък насип, който с течение на времето е свлечен. В притка яма на куп са отрити – съдове (сребърна фиала, бронзова ситула, бронзова паница, бронзов биконичен съд, бронзова кана), желязна броня, части от конска сбруя V-IV в. пр.Хр.

Голямата могила – м. Капините, (кенотаф) северозападно, Насип – полусферичен, 20x1,80 м, на дълб. 0,40 м червенофигурен кратер и съдове местно производство (кана, купи 2, кратеровидни – 2), северозападно от тази група съдове са открити натрупани в три реда керемиди с размери 0,60x0,55 м, заемащи площ с шир. 0,80 м; IV в. пр.Хр.

Малката могила – м. Капините (многократно разоравана), 14x1 м, в насипа са открити костен гребен и фрагменти от четири остродънни глинени амфори; IV в. пр.Хр.

Кат. № 58. МОГИЛИЦА (Смолянско).

На север от селото върху било със северно изложение е открита урна пълна с горели кости и глинени култови предмети; III-II в. пр.Хр.;

(Спиридонов, Т. Теренни проучвания в Смолянски окръг. – Rhodopica, бр. 1, 1976, с.34).

Кат. № 59. МОСТ (Кърджалийско).

Скални трапецовидни ниши (не е посочен брой, размери и описание);

(Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-122).

Кат. № 60. МЪЖЕНЦИ (Кърджалийско).

Обект 1 – Скална гробница с четириъгълен план (дълж, 2 м, шир. 2,34 м, вис. 1,72 м), полукръгло напречно сечение и заоблени ръбове при основата. Входът е страничен, затварящ се с каменна плоча, лягаща в жлебове;

(Венедиков, И. 1976, с.96-97, обр. 189-190).

Обект 2 – Скални трапецовидни ниши с размери – дълж. на горни ръб до 0,20 м, шир. на долния ръб до 0,35 м, вис. 0,50-0,60 м;

(Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-120).

Кат. № 61. НЕНКОВО (Кърджалийско).

Скални трапецовидни ниши (не е посочен брой, описание и размери);

(Кулов, Г. Цит. съч., с.110).

Кат. № 62. НЕОФИТ БОЗВЕЛИЕВО (Кърджалийско).

Скални трапецовидни ниши (не е посочен брой, описнание и размери);

(Кулов, Г. Цит. съч., с.111).

Кат. № 63. НОВО СЕЛО (Велинградско).

м. Бабата, Надгробна могила с големи размери, в чиято периферия са открити питоси, съдържащи детски скелети и глинени съдове; късна желязна епоха;

(Шкорпил, К. и Х. Могили. Пловдив, 1898, с.56-57).

Кат. № 64. НОЧЕВО (Първомайско).

Скални трапецовидни ниши (100) в близост да крепост;

(Чапъров, Б. Сондажни разкопки и теренни проучвания в северните Родопи. – Археологически открития и разкопки през 1979, София 1980, с.6).

Кат. № 65. ОВЧЕВО (Кърджалийско).

Скални гробници (5) – м. Адабаир, камера с четириъгълен план (дълж. 2,10 м, вис. 1,67 м) и трапецовидно сечение, предверие, вход отгоре, затварящ се с плоча;

м. Терзикая, камера с трапецовиден план (дълж. 1,90 м, шир. 1,46 м, вис. 1,70 м) и трапецовидно сечение, предверие, вход в страни, затварян с плоча, лягаща в жлебове;

м. Чаира, камера с елипсовидна форма (дълж. 1,70 м, шир. 0,75 м, вис. 1,30 м);

м. Коджа тепе, на 20 км северно от м. Чаира, камера с кръгла форма, диам. 2,60 м, вход на страничната страна;

в границите на селото, камера с елипсовидна форма (дълж. 2,34 м, шир. 2,10 м, вис. 1,45 м), предверие, вход в страни ориентиран на изток; (Венедиков, И. 1976, с.85).

Скални трапецовидни ниши; (Велков, И. Няколко тракийски и средновековни крепости по Средна Арда. – ИИД, XVI / XVIII, 1940, 74).

Кат. № 66. ОСИНА (Благоевградско).

м. Селище между селата Ваклиново и Осина; Могилен некропол (8). В една от могилите са открити керамични фрагменти от късната бронзова епоха;

(Домарадски, М. Паметници на тракийската култура по горната течение на р. Места, С., 2001).

Кат. № 67. ПАВЕЛСКО (Смолянско)

Югозападно от селото върху планинските възвишения е разположен могилен некропол, състоящ се от голям брой могили (10). От тях чрез редовни археологически разкопки са проучени седем могили;

(Миков, В. Разкопки из Родопите. – ГПНБМ, 1940-1941, с.19-32).

Могила № I: м. Сао бърдце на 2 км източно, Насип – полусферичен, 10x0,40 м, земно-каменен, Гроб – урна поставена в малка камера, изградена от вертикално поставени каменни плочи, трупоизгаряне извън могилата, желязна едноспирална фибула с четири пръстена върху лъка.

Могила № II: м. Ечменица южно от селото, Насип – полусферичен, 10x0,80 м, земно-каменен, Гроб – в централната част, зидан цистов гроб с правоъгълен план покрит с плочи (1,80x0,60x0,37 м), трупополагане по гръб с изпънати крайници, глава на изток, между краката бронзова двуспирална фибула с триъгълен иглодържател; VII-VI в. пр.Хр.

Могила № III: м. Ечменица, Насип – полусферичен, 8 x 0,60 м; Гроб – в централната част, урна с малка камера оформена от вертикално поставени каменни плочи и покрита с плоча (0,32x0,34 м, вис. 0, 40 м), трупоизгаряне извън могилата; в урната върху горелите кости – три брозови фибули „тракийски" тип; IV-III в. пр.Хр.

Могила № IV: м. Ечманица, на 80 м могила № III, Насип – полусферичен, 14x0,80 м, земно-каменен; Гроб – в центъра, върху материка зидан с камъни правоъгълен гроб покрит с плочи, изток-запад по надлъжната ос, трупополагане с глава на изток, до главата – глинени съдове и връх от копие; II фаза на ранната желязна епоха.

Могила № V: м. Равнища на 1 км южно; Насип – полусферичен, 8 x 0,30 м, земно-каменен; Гроб – върху нивото на терена в централната част, съоръжение с правоъгълна форма изградено от камъни подредени в ред (1,35x0,67x0,20 м), изток-запад, трупополагане в хокерно положение на дясно, глава на изток, върху гърдите – бронзова едноспирална фибула; ранна желязна епоха.

Могила № VI: м. Св. Неделя на 500 м западно; Насип – полусферичен, 10 x 0,70 м, земно-каменен; Гроб – върху материка в централната част, пръстен от необработени камъни (1,82 x 0,85 м), трупополагане на двама мъртъвци (колективно) по гръб с изпънати крайници, глави на изток, върху гърдите – две едноспирални фибули, очилата фибула и желязна висулка); II фаза на ранната желязна епоха.

Могила № VII: м. Пангаловата могила; Разрушена от иманяри – размери 10x0,40 м, трупоизгаряне, фрагменти от счупени фибули „тракийски" тип; късна желязна епоха.

Кат. № 68. ПАМПОРОВО (Смолянско).

Обект 1 – м. Светицата на 700 м северно; Могилен некропол (4) разположен върху нисък връх, разстояние между могилите от 5 до 40 м. През 1972-1973 г. две от могилите са разкопани от Д. Райчев - уредник в отдел „Археология" към Исторически музей – Смолян;

(Дневник на проучванията – архивен № I/17).

Могила № 3: Насип – полусферичен, 5x0,80 м, земно-каменен, керамични фрагменти на различна дълбочина; Гроб – на нивото на материка в централната част, пръстен от необработени камъни (1,80x0,80 м), трупополагане по гръб с изпънати крайници (1,70x0,60 м), глава на югозапад, женско погребение, гробни предмети – върху гърдите (бронзова двуспирална фибула), до дясната ръка (глинен прешлен за вретено), под дясната бедрена кост (дълга игла за шев); II фаза на ранната желязна епоха;

(Кисьов, К. Некрополи от старожелязната епоха в Родопите. – Векове, 1985, № 2, 52-56).

Могила № 4: на 50 м северно от могила № 3; Насип – форма на елиптичен параболоид, 10x5x1,50 м, земно-каменен, на различна дълбочина керамични фрагменти и животински кости, вторични гробове (2): **гроб 1** – на дълб. 0,70 м в югозападния сектор, правоъгълна площадка от каменни плочи (1,90x1 м), трупополагане по гръб с изпънати крайници; гробни предмети (не е посочено разположението им спрямо скелета) – сребърен нагръдник, сребърна гривна и мънисто; V-IV в. пр.Хр.; **гроб 2** – на дълб. 1 м в североизточния сектор, пръстен от камъни около мъртвия, трупополагане по гръб с изпънати крайници, едноспирална фибула; II фаза на ранната желязна епоха; Първичен гроб – на дълб. 1,50 м в централната част, пръстен от камъни около мъртвите, трупополагане (колективно) на двама мъртъвци; II фаза на ранната желязна епоха.

Обект 2: м. Вятърниците на 3 км северозападно; Плосък некропол, разположен върху склон с югоизточно изложение, на площ около 1 200 – 1 500 кв. м. През 1979-1980 г. при прокарване на горски път са открити урни захлупени с каменни плочи. На 200 м северозападно се намира селище от елинистическата епоха; III-II в. пр.Хр.; Теренни обхождания и проучвания на К. Кисьов.

Кат. № 69. ПЕТРОТА (департамент Еврос).

м. Риаки, Скални гробници (2) с полукръгла форма, ниши върху вътрешните стени, върху таванните части са изчукани малки ямички. Около гробниците върху скалата са издълбани 19 ями с различна големина – диам. от 1,20 до 2,20 м, дълб. от 0,30 до 1,10 м. Археологически материали в гробниците не са открити;

(Triandaphyllos, D. Les Monuments megalithiques en Thrace occidentale Pulpudeva, 4, 1983, p. 145-163; Triandaphyllos, D. La Thrace Egeene avant la colonization Grecque. – Actes de Symposium International Thracia Pontica, IV, 06-12.X.1988, Sozopol, 295-297, fig. 10, II, 12, 13).

Кат. № 70. ПИЛАШЕВО (Първомайско).

Трапецовидни скални ниши (500). По-голяма част от тях имат малки размери, плитки с наклонено дъно. В подножието на скалата, върху която са изсечени, са открити керамични фрагменти и глинена тежест за вретено. Археологически материали в нишите не са открити; ранна желязна епоха;

(Чапъров, Б. Сондажни разкопки и теренни проучвания в северните Родопи. – Археологически открития и разкопки през 1979, София 1980, с.64).

Кат. № 71. ПЛЕТЕНА (Благоевградско).

Обект 1 – м. Бела, Плосък некропол, разположен върху било със западно изложение. Открити са цистови гробове, чийто стени са облицовани с каменни плочи, изток-запад по надлъжната ос; на 50 м се намира селище от I хил. пр.Хр. При разкопаване на два от гробовете са открити керамични фрагменти от късната желязна епоха;

(Георгиева, С. Средновековни некрополи в Родопите. – Родопски сборник, т. I, 1965, с.143; Домарадски, М. Паметници на тракийската култура по горното течение на р. Места, С., 2001).

Обект 2 – м. Илинден западно от селото; Могилен некропол (4), разположен върху било. Могилите не са проучени чрез разкопки. Насипите имат полусферична форма (10x2 м, 30x1 м, 10x1 м), земно-каменни. В тази местност е открит бронзов шлем тракийски тип;

(Домарадски, М. Цит. съч., с.57).

Обект 3 – м. Станчовица на 7 км северно; Плосък некропол. През 1969 г. при селскостопански работи е открит гроб, вкопан в терена – правоъгълна форма (2,12 x 0,52 x 0,60 м), стените са облицовани с каменни плочи, покрит с плочи, трупополагане; гробни предмети – открити в гробната камера (бронзов шлем, шест бронзови торкви, наколенници и меч); III в. пр.Хр.;

(Стоянова – Серафимова, Д. Въоръжение на тракиец от Плетна, Благоевградски окръг. – Археология, XVII, 1975, кн. 4, с.41-49).

Обект 4 – м. Станчовица на 7 км северно. На 200 м северно от безмогилния гроб от III в. пр.Хр. се намират две могили. Техните насипи имат полусферична форма – 7x0,80 м, 9x0,80 м, земно-каменни. Върху насипите и около тях се откриват керамични фрагменти от късната бронзова епоха;

(Домарадски, М. Цит. съч., с.68).

Обект 5 – м. Църковище на 5 км северозападно. В западното подножие на било са открити два цистови гроба с правоъгълна форма. Техните стени са облицовани с каменни плочи, ориентирани по надлъжната ос север-юг, трупополагане, гробни предмети – до черепа (връх от копие и дръжка от бронзов съд). На 100 м южно от него е открита урна положена в циста от каменни плочи. В урната заедно с горелите кости е открита фибула „тракийски" тип;

(Георгиева, С. Средновековни некрополи в Родопите. – Родопски сборник, т. I, 1965, с.143-145).

Обект 6 – м. Посеки западно от селото; Плосък некропол, разположен върху хълм с югоизточно изложение, по повърхността се откриват керамични фрагменти от късната желязна епоха. Някои от безмогилните гробове са открити в насипа на могила с диам. 20 м и вис. 2 м;

(Домарадски, М. Цит. съч., с.101).

Кат. № 72. ПОДКОВА (Кърджалийско).

Скални гробници (2), камери с четириъгълен план, полукръгло сечение, заоблени ръбове при основата. Входът е страничен, затварящ се с каменна плоча, която ляга в жлебове;

(Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-121).

Кат. № 73. ПОПОВЕЦ (Хасковско).

Скална гробница, камера с четириъгълен план, трапецовидно напречно сечение и остри ръбове при основата; предверие и входове разположени отгоре и в страни, затварящи се с каменни плочи, лягащи в жлебове;

(Колев, Б. Още две неизвестни скални гробници в Източните Родопи. – ИМЮБ, VII, 1984, с.53-84).

Кат. № 74. ПОТАМИ (Драма).

Могилен некропол (около 10), от които е проучена само една могила. Насип – полусферичен, земно-каменен, разпръснати керамични фрагменти на различна дълбочина; Гроб – урна поставена върху скалата, трупоизгаряне на место, гробни предмети – около урната (глинени съдове и прешлен за вретено); късна бронзова епоха с помощта на микенска керамика характерна за I H III C;

(Gramenos, D. LBE tombs and other antiquities in the region of Nevrokopi (nome of Drama). – Αρχαιολογικη Εφυμεριε, 1979, 26-69).

Кат. № 75. ПОТОЧИЦА (Кърджалийско).

Скални гробници (2), камери с четириъгълен план, трапецовидно напречно сечение, заоблени ръбове, вход от горе, затварящ се с каменна плоча, лягаща в жлебове;

(Балкански, И. Тракийски скални гробници. – Сб. Ахрида, 1978, с.6; Нехризов, Г. Принос към проучването на скалните гробници в Източните Родопи. – Минало, I, 1994, кн. 2, 5-11).

Кат. № 76. ПРОГЛЕД (Смолянско).

На север, североизток и изток от селото, Могилен некропол (около 20), върху планински възвишения и върхове, на разстояние от 10 до 1 200 м, на площ от 120 000 кв. м. През 1940 г. са проучени четири могили от В. Мирчев и Д. Райчев от ОИМ – Смолян;

(Миков, В. Разкопки из Родопите. – ГПНБМ, 1940-1941, с.20-23; Мирчев, В. Разкопки на тракийски могилен некропол при с. Проглед, Смолянско. – XXI Национална Археологическа Конференция, 4-7 юни 1976, Смолян, с.57-58; Кисьов, К. Нови данни относно погребалния обичай през късната бронзова епоха в Средните Родопи. – ИМЮБ, т. 16, 1990, с.41).

Могила № I: м. Балабанова бърчина на 1 км североизточно, върху възвишение; Насип – полусферичен, 10 x 0,60 м, земно-каменен, вторичен гроб – в централната част, на малка дълбочина са открити керамични фрагменти и части от разрушен скелет;
Първичен гроб (2): **гроб 1** – на дълб. 0,60 м върху нивото на терена, трупополагане, изток-запад; до главата (бронзова игла), върху гърдите (двуспирална фибула); VIII-VII в. пр.Хр.; **гроб 2** – на дълб. 0,60 м, урна, трупоизгаряне, до урната са открити двуспирална фибула, връх от копие; VIII-VII в. пр.Хр.;

(Миков, В. Цит. съч., с.21-22).

Могила № II: м. Тузлата на 800 м югоизточно; Насип – полусферичен , 12 x 0,70 м, земно-каменен; Гроб – в централната част върху нивото на терена, цистов гроб изграден от каменни плочи, трупополагане, две двуспирални фибули; VII-VI в. пр.Хр.;

(Миков, В. Цит. съч., с.22).

Могила № III: м. Дългото бърдце на 500 северно; Насип – полусферичен, 14 x 0,90 м; Гроб – разрушен от иманярски изкоп, в централната част на могилата, трупополагане, гробни предмети (глинени съдове и фибули „тракийски" тип); IV в. пр.Хр.;

(Миков, В. Цит. съч., с.23).

Могила № VI: м. Пантале (Св. Пантелеймон), Насип – полусферичен, 12 x 0,40 м; Гроб – разрушен от иманярски изкоп, ситуиран в централната част, трупополагане; гробни предмети (глинени съдове и бронзова фибула);

(Миков, В. Цит. съч., с.23).

Могила № 1: Насип – полусферичен, на различна дълбочина керамични фрагменти от дебелостенни и тънкостенни съдове със сив цвят; Гроб – полуразрушен от иманярски изкоп, трупополагане по гръб с изпънати крайници, глава на запад, гробни предмети – до черепа (фибула тесалийски тип), до лявата лактна кост (три едноспирални фибули с триъгълен иглодържател), под таза (прешлен за вретено), около скелета (керамични фрагменти); VI-V в. пр.Хр.;

(Мирчев, В. Цит. съч., с.57-58).

Могила № 2: Насип – форма на елиптичен параболоид, 10 x 6 x 0,70 м, земно-каменен; вторични гробове (2): **гроб 1** – в северозападния сектор, урна, трупоизгаряне на дете извън периметъра на могилата, гробни предмети – в урната са открити (бронзово ножче, прешлен за вретено, мънисто от кехлибар, спираловидна висулка); VII-VI в. пр.Хр.; **гроб 2** – в югоизточния сектор, пръстен от камъни, трупополагане, гробни предмети – фибула тесалийски тип, кехлибарени мъниста, две бронзови халки; VII-VI в. пр.Хр.; Първичен гроб – на дълб. 0,80 м върху нивото на терена, урна положена между две каменни плочи, трупоизгаряне извън могилата, до урната (три малки глинени чаши); късна бронзова епоха;

(Кисьов, К. Нови данни относно погребалния обичай през късната бронзова епоха в Средните Родопи. – ИМЮБ, т. 16, 190, с.45; Кисьов, К. Керамиката от късната бронзова епоха в гробните комплекси от Западните Родопи. – Археология, 1993, кн. 2, 1-12).

Могила № 3: (кенотаф), Насип – издигнат върху естествено скално възвишение, полусферичен, 12 x 1,10 м, на различна дълбочина керамични фрагменти, в югоизточния сектор голяма глинена чаша и двуспирална фибула, в северозападния сектор огнище с размери 1,10x0,70 м; VII-VI в. пр.Хр.;

(Мирчев, В. Цит. съч., с.58), Алб. № 41.

Могила № 4: (кенотаф), Насип – полусферичен, 7 x 0,80 м, земно-каменен, на различна дълбочина керамични фрагменти, двуспирална фибула, глинени прешлени за вретено; VIII-VII в. пр.Хр.;

(Мирчев, В. Цит. съч., с.58).

Кат. № 77. ПЧЕЛАРИ (Хасковско).

Обект 1 – Скални гробници (6), камера с четириъгълен план, трапецовидно напречно сечение, малко предверие, вход на тавана и в страни, който се затваря с каменна плоча. В гробница № 3 запълнена с насип от камъни и пръст са открити останки от погребение. Костите са разпръснати – тези от черепа са открити в единия от ъглите, заедно с прешлен за вретено, част от керамичен съд, двуспирална фибула, държател за коса; IX-VIII в. пр.Хр.;

(Нехризов, Г., Ж. Величков. Теренни обхождания и сондажи в община Стамболово, Хасковска област – Археологически открития и разкопки през 1989, Кюстендил 1990, с.180; Нехризов, Г. Принос към проучването на скалните гробници в Източните Родопи. – Минало, I, 1994, кн. 2, 5-11).

Обект 2 – Скални трапецовидни ниши;

(Колев, Б. Още няколко неизвестни скални гробници в Източните Родопи. – ИМЮБ, VII, 1984, с.63-64).

Кат. № 78. ПЪРВЕНЕЦ (Пловдивско).

В м. Черешови градини на 1 км южно от селото и на 6 км източно от куполната гробница в м. Св. Илия до с. Брестовица; Могилен некропол (4) разположен върху било на площ от 5 000 кв. м, на 500 м западно се намира селище от късната желязна епоха. През 1975 г. една от могилите е разорана, при което се откриват фрагменти от чернофирнисови съдове и съдове местно производство. През 1980 г. могилата се проучва от Б. Чапъров;

(Чапъров, Б. В Родопите – неизвестни тракийски гробници. – в. Отечествен глас, № 10293, 13 юни 1978; Чапъров, Б. Дневник на археологическата експедиция „Родопи" – 80, арх. ед. № 1 А; Русева, М. Тракийската гробнична архитектура в българските земи през V-III в. пр.Хр. (дисертация); Герасимова, В., М. Русева, К. Кисьов. Непубликувани тракийски паметници от землищата на селата Брестовица и Първенец, Пловдивско. – ИМЮБ, XVIII, 1993, с.63-79).

Могила № 1: Насип – полусферичен, 10x1,50 м, земно-каменен (според сведенията на местните жители); Гроб – куполна гробница с вход на запад, кръгла гробна камера с иам. 4,20 м и вис. (запазена до 1,50 м) затваряна с двукрила каменна врата, предгробна камера с дълж. 2,50 м, шир. 2,20 м и запазена вис. 0,70 м. Гробницата е изградена от каменни квадри свързани хоризонтално с железни скоби залети с олово; трупополагане, гробни предмети (железни върхове от копия, бронзови трирьби стрели „скитски" тип, железен меч, железен нож, глинени съдове, части от конска амуниция; IV-III в. пр.Хр.; Алб. № 56.

Кат. № 79. РАВЕН (Кърджалийско).

Скални гробници (3), камери с кръгъл план, полукръгло напречно сечение, заоблени ръбове, входовете са оформени в страни и отгоре затваряни с каменни плочи;

(Балкански, И. Тракийски скални гробници. – Сб. Ахрида, 1973, с.63; Венедиков, И. Описание на скалните гробници в Източните Родопи. – Мегалитите в Тракия, т. I, С., 1976, с.82, обр. 160, рис. 81 и 82, обр. 161, рис. 83 и 84).

Кат. № 80. РАВНОГОР (Пазарджишко).

Южно и източно от селото, Могилен некропол (около 20) разположени на три групи – източна група (5), южна (12), югозападна (3). През 1987 г. в м. Чемериката са проучени 10 могили.

(Шкорпил, Х. и К. Могили, Пловдив, 1898, с.10; Китов, Г. Свидетелства за тракийската култура при Равногор. – Векове, 4, 1988, с.24-30; Китов, Г. Свещени дарове в тракийската могила край Равногор в Родопите. – Изкуство, 7, 1988, с.40; Китов, Г. Куполните гробници при Равногор в Родопите. – Археология, XXXI, 3, 1989, с. 28.40).

Могила № I: Насип – размери около 20-25 x 4-5 м, землен; Гроб – куполна гробница с кръгла камера (диам. 5,40 м, вис. 4 м), под от каменни плочи, вход от югоизток затварян с дървена врата, открит дромос с дълж. 5,15 м с под от трамбована глина, изградена от плочести камъни без спойка; кр. IV-III в. пр.Хр.

Могила № II: (кенотаф), Насип – вис. 1,20 м; Гроб – две малки ями вкопани в терена, в които са били поставени по една гарнитура за конска амуниция и запълнени с късове от скалния терен; клада върху ямите и терена около тях; не са открити останки от животински и човешки кости; II в. пр.Хр.

Могила № III: Насип – няма данни; Гроб – малко по размери огнище, в което са открити фрагменти от кости, метални и глинени предмети.

Могила № IV: Насип – вис. до 0,80 м. Не са открити останки от гробни съоръжения и погребение.

Могила № VI: (кенотаф), Насип – няма данни за структурата и размерите; Гроб – каменна конструкция (не са посочени описание и размери). Останки от погребение не са открити; гробни предмети – в гроба (голям съд, две чаши, стъклени мъниста, сребърна монета на Истея (305-280 г. пр.Хр.), в могилния насип е открита сребърна гривна; кр. IV-III в. пр.Хр.

Могила № VIII: Насип образуван от натрупани каменни плочи, между които са открити керамични фрагменти от различни по големина и форма глинени съдове; Гроб – клада, трупоизгаряне; средата на I хил. пр.Хр.

Могила № X: Насип – каменен; Гроб – клада оградена от два пръстена от камъни; трупоизгаряне, запазена малка спирала от бронзова тел.

Могила № IX: на 600 м източно от мог. № I; Насип – земно-каменен, 20-25x3 м; Гроб – куполна гробница, камера с кръгъл план (диам. 5,34 м, запазена вис. до 1,50 м), вход на югоизток, дромос с дълж. 5,75 м и вис. 1,75 м, изградена от плочести камъни споени с калов разтвор, гробни предмети – керамични фрагменти и части от плетена желязна ризница; IV-III в. пр.Хр.

Кат. № 81. РИБНОВО (Благоевградско).

В м. Атковата плевня на около 200 м южно, Могилен некропол от голям брой могили с малки размери, натрупани от камъни и пръст. През 1936 г. частични проучвания провежда В. Миков. В една от почти разрушените могили насипът е ограден с пръстен от камъни, трупоизгаряне, фрагменти от фибула и керамични фрагменти. Във втората могила е било извършено трупополагане; върху ръцете, краката и гърдите са открити над 50 бронзови гривни, торкви и фибули; късна желязна епоха;

(Миков, В. Халщатски находки от Държавица, Видинско и Рибново, Неврокопско. – ИБАИ, XII, 1938, с.344-346).

Кат. № 82. РОГАЧ (Кърджалийско).

Скална гробница с четириъгълен план, трапецовидно напречно сечение, предверие, заоблени ръбове и отвор отгоре;

(Нехризов, Г. Принос към проучването на скалните гробници в Източните Родопи. – Минало, I, 1994, кн. 2, 5-11).

Кат. № 83. САМОДИВА (Кърджалийско).

Скална гробница, камера с четириъгълен план, открито предверие, трапецовидно напречно сечение и заоблени ръбове, вход отгоре, затварян с каменна плоча;

(Венедиков, И. Цит. съч., с.98, обр. 191-193, рис. 112-114).

Кат. № 84. САМОКИТКА (Кърджалийско).

Скални трапецовидни ниши;

(Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-122).

Кат. № 85. САТОВЧА (Благоевградско)

В м. Сивяк на 3 км северозападно; Плосък некропол, разположен върху склон с южно изложение. В миналото са разрушени гробове, съдържащи върхове от копия и фибули; късна желязна епоха;

(Гергова, Д., Цв. Ангелова. Археологически проучвания край Кочан и Сатовча. – Родопи, X, 1975, кн. 6, с.41; Домарадски, М. Паметници на тракийската култура по горното течение на р. Места, С., 2001).

Кат. № 86. СЕНОКЛАС (Хасковско).

В м. Хисаря на 1 км западно от селото, върху скална китка оградена с крепостен зид и околните скали са изсечени трапецовидни ниши с шир. 0,50 м и вис. 0,50 м;

(Делев, П. Сакар планина и Източните Родопи. – Мегалитите в Тракия, част 2, Тракия Понтика, 1982, с.260, рис. 404, 405 и 406).

Кат. № 87. СКОБЕЛЕВО (Пловдивско).

В м. Момино кале на 3 км южно; Могилен некропол, разположен върху било. Проучени са две от добре запазените могили;

(Панайотов, И., Н. Гиздова, В. Мирчев, Б. Чапъров. Експедиция „Бесика". – Археологически открития и разкопки през 1977, София 1978, 56-57).

Могила № 1: Открити са четири гроба, трупополагане, до един от скелетите ладиевидна фибула.

Могила № 2: Извършени са пет погребения чрез трупополагане. Мъртвите са от различен пол и възраст. Около тях са открити фибули, игли, мъниста и др. Върху един от женските скелети (40-50 г.) върху бедрената кост е открит бронзова спирална гривна.

Кат. № 88. СКРЕБАТНО (Благоевградско).

В м. Старите лозя южно от селото; Могилен некропол и плоски гробове непроучвани чрез археологически разкопки. От землището на селото са проучени и публикувани две златни тракийски гривни от V-IV в. пр.Хр., открити вероятно в могилен гроб;

(Миков, В. Тракийски накитни предмети от V-IV в. пр.Хр. – ИБАИ , XVII, 1950, 146-156; Домарадски, М. Паметници на тракийската култура по горното течение на р. Места, С., 2001).

Кат. № 89. СТАРЦЕВО (Смолянско).

Обект 1 – м. Белите камъни на 3 км северозападно; Могилен некропол (2) разположени върху скално било, с малки размери, на около 10-20 м една от друга; на 150 м източно от тях върху висок скален връх е съществувало светилище през I хил. пр.Хр. През 70-те години могилите били разрушени, при което в тях са открити урни и глинени съдчета;

(Кисьов, К., Н. Дамянов. Теренни обхождания и сондажи в Западните Родопи. – Археологически открития и разкопки през 1990, Ловеч 1991, с.65-66).

Обект 2 – в южната част на селото върху нисък връх; Надгробна могила разрушена с трактор през 1986 г. Запазен е пръстен от камъни, ограждащ могилния насип и гроба. Погребението вероятно било извършено чрез трупоизгаряне. В центъра на площта оградена с камъни беше открита бронзова монета сечена в Абдера (IV в. пр.Хр.) и керамични фрагменти;

(Кисьов, К., Н. Дамянов. Цит. съч., с.66).

Кат. № 90. СТРАНДЖЕВО (Кърджалийско).

Скална гробница, камера с четириъгълен план, сводест таван, саркофаг, издълбан във вътрешността, вход в страни. В същата околност върху скалите, предимно източните им части, са изсечени трапецовидни ниши (над 100);

(Венедиков, И. Описание на скалните гробници в Източните Родопи. – Мегалитите в Тракия, т. I, С., 1976, с.98-99).

Кат. № 91. СТОЙКИТЕ (Смолянско).

В м. Стойченска павля на 4 км западно; Плосък некропол (около 30 гроба), разположен върху стръмен планински терен склон (30°) със северно изложение, на площ от 1000 кв. м; на 100 м западно е разположено селище от късната желязна епоха, а на 120 м южно от некропола върху висок скалист връх „Св. Неделя” се намира светилище от същата епоха. Некрополът е открит през 1986 г. при прокарване на горски път. Археологическите проучвания се провеждат през 1987-1988 г. от К. Кисьов – уредник в ОИМ – Смолян;

(Кисьов, К. Проучвания при с. Стойките, Смолянско. – Археологически открития и разкопки през 1987, Благоевград 1988, с.67; Кисьов, К. Тракийски некропол край с. Стойките, Смолянско. – Археологически открития и разкопки през 1988, Кърджали 1989, с.53-55; Кисьов, К. Тракийски некропол край с. Стойките, Пловдивска област. – Археология, 4, 1989, с.13).

Основни характеристики на некропола:

Проучените гробове са разположени в две групи спрямо стратиграфското им ситуиране – I група – гробове на дълб. 0,50-1 м, II група – гробове на дълб. 1,50-2 м. Стратиграфия:

1. чимов пласт – (0,10-0,40 м)
2. хумусен пласт – (0,50-1 м)
3. насипна пясъчлива пръст без примеси от камъни – (0,60-1 м)
4. културен пласт – (1,50-2 м).

Основната скала в източна периферия на некропола се намира на дълб. 0,20-0,30 м, докато в южната периферия тя е на дълб. 0,50-1 м. Въпреки големия наклон на терена гробовете са разположени хоризонтално спрямо него, в резултат на вкопаването на северните части на конструкциите в терена на дълб. 0,50-1,50 м. План на некропола:

I група (източна) гробове – № 3, № 12, № 13, № 1 и № 11
II група (централна) гробове – № 5 и № 6
III група (западна) гробове – № 16, № 19, № 21, № 22, № 23 и № 25
IV група (южна) гробове – № 10, № 17 и № 20.

Между първата група гробове и гроб № 5 е оформена пътека с дълж. 6 м и шир. 0,80 м; между гроб № 5 и № 6 пътека с дълж. 6 м, шир.0,80 м; между гроб № 6 и западната група гробове е оформена пътека с дълж. 6 м и шир.1 м. Пътеките следват наклона на терена, като някои неравности са подравнени с каменни плочи.

гроб № 1 – дълб. 2,50 м, запазена е само южната стена на конструкцията с дълж. 1,50 м; частично трупополагане (част от теме със запазен кичур коса); следи от огнище с диам. 0,40 м; гробни предмети – поставени върху черепа (две фибули с билатерални спирали и няколко въглена), върху останките от огнището (сребърна торква, обвита в плат, две сребърни полусфери, хемидрахма на Тракийския Херсонес – 400-350 г. пр.Хр.).

гроб № 2 – на дълб. 1 м, трупоизгаряне извън гроба, урна поставена между две каменни плочи, останките от мъртвия са положени в и около урната; гробни предмети – до урната глинено съдче.

гроб № 3 – на дълб. 1 м, урна положена в яма с дълб. 30 см, захлупена с каменна плоча; оградена от съоръжение с правоъгълна форма (квадрат със страна 1,80 м, вис. 0,20-0,30 м) изградено в три хоризонтални реда от каменни плочи без спойка, стените имат само външно лице, ориентирано североизток-югозапад; гробната площ около урната маркирана от каменното съоръжение предварително е обгорена (запазени следи от огнище с диам. 1,90 м); керамични фрагменти – около урната, в огнището и около каменното съоръжение; гробни предмети – в югозападния ъгъл на съоръжението (два глинени съда поставени счупени), в урната (бронзов пръстен с елипсовидна плочка и изображение на кон върху нея, бронзов накит); Алб. № 63, № 78.

гроб № 4 – на дълб. 0,30 м урна положена между две каменни плочи; върху покривната плоча са поставени керамични фрагменти и прешлен за вретено; до гроба среди от малко огнище с диам. 0,35 м-0,40 м; гробни предмети – глинена чаша до урната.

гроб № 5 – на дълб. 2 м; яма вкопана в скалата с правоъгълна форма (2х1,80х0,40 м), стените на ямата са облицовани с тънки плочи и покрити с такива; частично трупополагане на лакътна кост в западната част на ямата, около костта са поставени въглени и позлатени глинени висулки от погребален венец; върху ямата е изградена каменна конструкция с форма на куб – дълж. 4 м, вис. 1,50 м, градеж от ломени камъни споени с кал, зидовете имат само външни лица, в югозападния край на съоръжението са поставени отвесно взаимно застъпващи се големи каменни плочи, спиращи пръстта от ската, ориентация на каменното съоръжение североизток-югозапад; Алб. № 76.

гроб № 6 – (кенотаф), на дълб. 2 м; яма в материка с правоъгълен план (2,60 х 1,20 х 0,50 м) облицована с малки плочи и запълнена с чиста пръст и покрита с натрупани камъни, до ямата е поставена голяма каменна плоча (1,50х0,70х0,10 м), на 1 м южно от ямата следи от огнище с диам. 3 м, в което са открити керамични фрагменти и въглени, на 1,50 м източно от ямата следи от малко огнище с диам. 1 м, в което се откриха останки от птичи кости и бронзова халка; върху ямата и двете огнища е издигната каменна конструкция с квадратен план (дълж. 4,50 и вис. 1,50 м), северозапад-югоизток, изградена от големи плочести камъни споени с кал, в югоизточната част са издигнати вертикално три големи взаимно застъпващи се плочи; гробни предмети – в ямата (керамични фрагменти и въглени), до външната стена на североизточния зид малка купчинка; Алб. № 76 и № 78.

гроб № 7 – на дълб. 1 м; урна положена върху северозападния ъгъл и последния ред от камъни на гроб № 6; трупоизгаряне извън периметъра на некропола; гробни предмети – в урната (бронзова куха торква, бронзова гривна, желязна гривна, желязна торква).

гроб № 8 – на дълб. 0,60 м, на 1,10 м над съоръжение № 6, на 2 м западно от гроб № 7; урна захлупена с голяма купа; трупоизгаряне извън периметъра на некропола; гробни предмети – в урната (железен колан, фибула, малък колан, мъниста от стъкло (10)); Алб. № 64/2.

гроб № 9 – (кенотаф), на дълб. 0,60 м, яма с правоъгълен план облицована с плочи (0,50х0,35х0,35 м), гроб № 8 – урната опира в една от страничните плочи на цистовото съоръжение; Алб. № 85.

гроб № 10 – на дълб. 1,10-1,20 м, яма с правоъгълен план облицована с каменни плочи и покрита с плочи (2,40х0,90х0,50 м), северозапад-югоизток, върху покривните плочи керамика и въглени, пръстен от каменни плочи поставени отвесно взаимно застъпващи се с диам. 6,10 м; частично трупополагане на череп положен в западния ъгъл на ямата; гробни предмети не са открити; в площта оградена от каменния пръстен и около него керамични фрагменти; Алб. № 69/1, № 73, № 77 и № 78.

гроб № 11 – на дълб. 1 м, урна поставена в плитка яма, запазена е само част от каменната конструкция, която огражда урната; гробни предмети – в урната (желязна торква, синджирче, сребърна висулка).

гроб № 12 – на дълб. 1 м, урна покрита с каменна плоча, трупоизгаряне извън периметъра на некропола, терена върху който е положена урната е опален предварително, урната и опаления терен са оградени с каменно съоръжение с правоъгълен план (квадрат със страна 2 м и вис. 0,50 м); гробни предмети – глинена чашка поставена върху плочата, покриваща урната; Алб. № 66.

гроб № 13 – (кенотаф), на дълб. 0,80 м , застъпва конструкцията гроб № 3 и № 12, конструкцията има правоъгълен план (2,50x1,10x0,40 м), ориентирана североизток-югозапад, изградена от плочести камъни споени с кал, до съоръжението върху терена са поставени три каменни плочи, останки от погребения не са открити, гробни предмети – в камерата е поставена глинена чашка.

гроб № 14 – на дълб. 0,80 м до гроб № 13, урна оградена и покрита с каменни плочи, трупоизгаряне извън периметъра на некропола, в урната и около нея не са открити гробни предмети; Алб. № 62.

гроб № 15 – на дълб. 1,60 м в пътеката между гроб № 5 и № 6 урна положена между две каменни плочи, трупоизгаряне извън периметъра на некропола, преди поставянето на урната мястото е опалено от силен огън оставил следи върху каменните конструкции на гроб № 5 и № 6; гробни предмети – върху покриващата урна плоча (фибула „тракийски" тип).

гроб № 16 – на дълб. 1,50 м, площадка от камъни (дълж. 1 м, шир. 0,80 м), върху тях частично трупополагане на лакътна кост, до нея желязно копие с извит връх и глинена чаша фиала; останките от мъртвия и гробните предмети са покрити с пръст и каменни плочи в редуващи се хоризонтални пластове, оградени с каменни плочи поставени отвесно.

гроб № 17 – на дълб. 1,70 м, на 1,50 м източно от гроб № 10 яма с правоъгълна форма облицована с каменни плочи (3 x 1,30 x 0,80 м), покритието е извършено чрез хоризонтално поставени по надлъжната ос дървени греди покрити с каменни плочи; гробът е маркиран отгоре с дъговидно каменно натрупване; около гроба и неговата маркировка е изграден пръстен от вертикално поставени каменни плочи взаимно застъпващи се; диам. 6,80 м; гробът е ориентиран по надлъжната ос северозапад-югоизток; частично трупополагане на антропологически част в средния порядък – върху парче от дърво е поставена сребърна пластина с 6 зъба върху нея (възрастен индивид), до тази група е поставен амфоровиден съд, до нея петно от бяло летливо вещество (вероятно останки от храна), на 30 см от гробните предмети част от лакътна кост с дълж. 13 см, около отделните групи предмети са разпръснати въглени. Всички изброени предмети и човешки останки лежат върху пласт от пръст с деб. 10 см, под който се намира дъното на гробната камера облицована с каменни плочи. Под тях площта, върху която е изграден гроба е силно обгоряла; Алб. № 73/1, № 77 и № 78.

гроб № 18 – открит и разрушен от работниците при прокарването на горски път; урна захлупена със съд; гробни предмети в урната и около нея не са открити; Алб. № 64/1.

гроб № 19 – разрушен при прокарването на пътя; трупоизгаряне, урна.

гроб № 20 – на дълб. 1,60 м, на 150 м източно от каменния пръстен на гроб № 17; урна положена до устието на яма, ямата е облицована с каменни плочи и покрита с плоча; урната и площта около нея са оградени с пръстен от вертикално поставени плочи с диам. 2,50 м; около урната и площта оградена с камъни са разпръснати керамични фрагменти и въглени; гробни предмети – на 1 м от урната (купичка), в урната фибула „тракийски" тип, две каменни кръгли плочки с отвор в средата; Алб. № 67, № 78.

гроб № 21 – на дълб. 0,70 м; яма с правоъгълна форма в скалния терен (2x1x0,30 м), стените са облицовани с малки плочи и покритието е извършено с малки плочи, по надлъжната ос северозапад-югоизток; частично трупополагане на лакътна кост положена върху плоча и покрита с такава, върху покривната плоча са поставени 6 фибули „тракийски" тип, на 20 см западно върху малка дъска е поставена сребърна пластина; около двете групи се откриват въглени; Върху гроба е изградена конструкция с правоъгълна форма (4,40x2,20x1,50 м) – четири пласта от пръст и каменни плочи, редуващи се хоризонтално оградени и покрити с големи каменни плочи; Алб. № 72 и № 75.

гроб № 22 – на дълб. 1,20 м, конструкция с правоъгълен план (3x1x0,49 м) изградена в четири пласта – площадка от каменни плочи покрита с пръст с деб. 40 см, върху този пласт площадка от камъни покрита с нов пласт от пръст с деб. 30 см. Тава натрупване е оградено и покрито с каменни плочи. Върху първата площадка от каменни плочи, лягаща върху материка се откриват пет групи от предмети; частично трупополагане; I група – върху фрагмент от дърво с дължина и ширина 30 см е поставен гердан от стъклени мъниста, върху нея сребърна торква. Двата накита са обвити в пурпурен плат (отлично консервиран). Гердана и торквата са поставени върху 30 зъба (долни и горни) с различна степен на износеност. До зъбите са открити и сребърна хемидрахма на Парион. Заедно със зъбите върху дъската са поставени част от кремирани кости, въглени и пепел; II група – върху малък фрагмент от дъска с дълж. 7 см и шир. 4 см е поставен бронзов пръстен с широка елипсовидна плочка с врязано изображение; III група – едностранна брадва; IV група – върху фрагмент от дъска (дълж. 35 см, шир. 15 см, деб. 2 см) е поставена лакътна кост с дълж. 25 см, върху която са нанизани две бронзови кухи гривни, до тях са поставени две парчета охра и няколко керамични фрагмента; V група – чаша – фиала поставена до връх от копие извито; Алб. № 68 и № 71.

гроб № 23 – на дълб. 0,40 м върху гроб № 22 в страни от неговите вертикални плочи; трупоизгаряне извън периметъра на некропола, останките от мъртвия са положени в плитка яма с диам. 20 см и дълб. 10 см, след което са покрити с каменна плоча; до ямата са издигнати вертикално три каменни плочи, маркиращи наличието на гроб; гробни предмети – желязна фибула в ямата заедно с горелите кости.

гроб № 24 – разрушен при прокарването на пътя.

гроб № 25 – на дълб. 1 м; урна положена до ръба на устието в дълбока яма, предварително опалена (диам. 0,50 м, дълб. 0,40 м), ямата и урната са захлупени с плоча и покрити с пръст, която отново е опалена; трупоизгаряне извън периметъра на некропола, в урната са поставени части от всички видове крайници на мъртвия; гробни предмети – в урната (стопени предмети от бронз, желязно ножче, сребърна омеговидна обеца, сребърен накит под формата на змия, тръбовидно мънисто), до урната в ямата глинен съд.

Съоръжение предназначено за извършване на кремацията:

На 100 м западно от некропола и на дълб. 1,10 м; по-голяма част от съоръжението е разрушена при прокарването на пътя; конструкцията представлява пръстен от вертикално поставени взаимно застъпващи се каменни плочи с диам. 6 м; в центъра върху терена са запазени следи от глинена замазка с диам. 1-1,50 м; цялата площ оградена от пръстена е силно обгоряла като периферните части са отухлени от високата температура, културния пласт има деб. 0,30 см наситен с останки от големи овъглени дървени греди, пепел, горели кости и керамично фрагменти; под глинената замазка с деб. 3-4 см се откри яма с размери (1,50x0,60x0,50 м) също запълнена с въглени, кости горели и керамика; при прокарване на пътя тракториста е открил пред северната периферия глинена фигура с дъгообразна форма и два роговидни издатъка по средата; Алб. № 79.

Кат. № 92. СЪРНИЦА (Хасковско).

Скални трапецовидни ниши (над 100) в близост с могилен некропол и две крепости;

(Чапъров, Б. Сондажни разкопки и теренни проучвания в северните Родопи. – Археологически открития и разкопки през 1979, София 1980, с.64).

Кат. № 93. ТАТАРЕВО (Хасковско)

Обект 1 – в околностите е разкопана надгробна могила, в която е открита бронзова броня; късна желязна епоха; (Миков, В. Праисторически селища и находки в България – Материали за археологическа карта на България, кн. VII, С., 1933, с.163).

Обект 2 – м. Хисаря североизточно от селото; Надгробна могила издигната върху най-високата част на скалист хребет; гробница ситуирана в южната периферия на насипа с вход на югоизток; конструкцията – гробна камера с четириъгълен план (1,72 x 2,20 x 1,95 м), коридор (1,80 x 1,03 x 1,60 м) и предкамера (1,64 x 1,28 x 1,75 м). Гробницата е изградена от каменни блокове без спойка или скоби. Покритието е извършено чрез двускатен фалшив свод с пресечено било; VI-V в. пр.Хр.;

(Миков, В. Произход на куполните гробници в Тракия. – ИАИ, XIX, 1955, част II, с.38-40, обр. 12 и 13).

Кат. № 94. ТАТУЛ (Кърджалийско).

Обект 1 – Скални гробници (2), камери с трапецовиден план, четириъгълно напречно сечение; формата наподобява ковчег, който се затваря хоризонтално с каменна плоча, лягаща в жлеб, опасващ горния външен ръб;

(Балкански, И. Кърджали, археологически паметници, С., 1978, с.5).

Обект 2 – Скална гробница със сферична форма и саркофаговиден гроб, затварящ се вертикално с каменна плоча и вход в страни;

(Венедиков, И., Н. Виходцевски. Две неизвестни гробници в земите на одрисите. – ИБИД, XXVIII, 1972, с.5-23).

Кат. № 95. ТРИГРАД (Смолянско).

Обект 1 – м. Равница („Аргос") на 5 км североизточно; Могилен некропол (5) разположени върху широка планинска тераса на разстояние от 15 до 150 м. Техните насипи се състоят от примесени камъни и пръст, които са характерни за околния карстов терен. В една от могилите са открити погребения извършени чрез трупополагане. Около скелетите били открити железни и бронзови едноспирални фибули; VII-VI в. пр.Хр.; Теренни проучвания на К. Кисьов.

Обект 2 – м. Чаирите на 15 източно; Могилен некропол (4) издигнати върху широка тераса. През 1981 г. е проучена една от частично разрушените могили. Насип – издигнат върху естествено възвишение, полусферична форма, 8 x 0,80 м, земно-каменен; Гроб – урна положена върху глинена площадка с диам. 1 м, оградена с пръстен от камъни; трупоизгаряне извън могилата; гробни предмети – глинени съдове с богата украса, бронзов нож и амулет; късна бронзова епоха;

(Вълчанова, Х. Кснобронзово могилно погребение от Средните Родопи. – ИМЮБ, т. 10, 1982, с.43-65).

Кат. № 96. ХАРМАНЛИ (Хасковско).

Планинската верига „Хухлата" североизточно разположение на Родопите. В м. Каур алан; Могилен некропол (около 25), във всички насипи са открити долмени еднокамерни с коридор и без коридор. В един от долмените били открити няколко черепа;

(Bonsteff, St. Correspondenz Blatt der deutchen antropologichen Gesellschaft. Munchen, 4, 1896; Шкорпил, К. и Х. Могили. Пловдив, 1898, с.54).

Кат. № 97. ЧАЛ (Кърджалийско).

Скални трапецовидни ниши (9);

(Кулов, Г. Скални погребални култови комплекси в Източните Родопи. – под печат).

Кат. № 98. ЧЕПЕЛАРЕ (Смолянско).

Обект 1 – м. Кънтьовска колиба на 3 км югозападно; Могилен некропол (4) разположен върху малка тераса на продълговато било с източно изложение. Могилите са разположени на разстояние от 5 до 70 м с обща площ 1 500 кв. м; на 700 м източно от некропола се намира селище от късната бронзова епоха; проучени са две от частично разрушените могили;

(Кисьов, К. Нови данни относно погребалния обичай през късната бронзова епоха в Средните Родопи. – ИМЮБ, т. 16, 1990, с.41; Кисьов, К. Могилен некропол от късната бронзова епоха край с. Борино, Пловдивска област. – ГАМП, т. IX/1, 2002, с.137-156).

Могила № 1: (не е проучена), Насип – полусферичен, 5x1,50 м, покрит с чимов пласт.

Могила № 2: (непроучена) на 5 м северно от могила № 1; Насип – полусферична форма, 4x1,20 м, покрит с чимов пласт.

Могила № 3: на 30 м североизточно от мог. № 1; Насип – полусферичен, 3x0,50 м, земно-каменен, разпръснати керамични фрагменти и въглени; Гроб – в централната част, урна разположена върху естествената скала, трупоизгаряне извън могилата, гробни предмети около урната (глинени съдове с богата украса); късна бронзова епоха.

Могила № 4: на 50 м западно от мог. № 1; върху ниско възвишение; Насип – полусферичен, 3x0,40 м, земно-каменен, разпръснати керамични фрагменти и въглени; Гроб – в централната част останките от мъртвия са поставени върху скалата оградени с няколко камъка; трупоизгаряне извън могилата; глинени съдове около урната; късна бронзова епоха.

Обект 2 – м. Баталски камък на 6 км северозападно, Могилен некропол (3) разположен върху било с източно изложение на площ от 900 кв. м; (непроучени); Насипите имат полусферична форма с размер 3-5x0,50-1 м. В една от могилите разкопана през 40-те години е открита голяма урна пълна с кости, пепел и въглени. Съдът е характерен за късната бронзова епоха и се съхранява в Историческия музей – Смолян.

Обект 3 – м. Таванчика на 1 км североизточно; Могилен некропол (3) разположен върху планинска тераса със северозападно изложени на площ от 600 кв. м. През 1975 г. е проучена една от могилите от В. Мирчев – уредник в ОИМ – Смолян;

(Мирчев, В. Разкопки на тракийски могилен некропол при с. Проглед, Смолянско. – XXI Национална Археологическа Конференция, Смолян 1976, с.58).

Могила № 1: Насип – полусферичен, 12x2 м, земно-каменен, вторични гробове (5) на дълб. 1,50 м без гробни предмети в тях; Гроб – на дълб. 2 м, площадка от каменни плочи с четириъгълна форма (2x1,70 м), трупополагане на четирима мъртъвци на различна дълбочина с малка разлика, по гръб изпънати крайници, трима от мъртвите са положени с глави на изток, четвъртия с глава на запад; гробните предмети са открити върху и около скелетите – 11 фибули, обеци, връх от копие, глинени съдове; в югозападната периферия следи от огнище; VIII -VI в. пр.Хр.;

(Кисьов, К. Към въпроса за погребалния обичай през ранната желязна епоха в Западните Родопи. – Археология, 4, 1991, 1-18); Алб. № 42.

Обект 4 – м. Св. Илия на 4 км северно; Могилен некропол (5), непроучен, разположен върху било с южно изложение на площ от 2 500 кв.м. Насипите имат полусферични форма с диам. от 5 до 20 м и вис. от 1 до 3 м. На 400 източно върху терасата се намира селище от края на ранната желязна епоха и началото на късната желязна епоха; на 600 м от селището железни рудници. В една от могилите през 1970 г. са открити около 50 железни върхове от стрели, копия и мечове, разположени около скелетите; VI -V в. пр.Хр.; Теренни обхождания и проучвания на К. Кисьов.

Обект 5 – м. Бялковото на 500 м югозападно; Надгробна могила (непроучена) издигната върху било с източно изложение. Насипът има полусферична форма, 10 x 1,80 м, земно-каменен. При иманярски изкопи са открити две едноспирални фибули, които се съхраняват в Историческия музей в Смолян; VII-VI в. пр.Хр.; Теренни обхождания и проучвания на К. Кисьов.

Кат. 99. ЧЕРНИЧЕВО (Крумовградско).

В м. Хамбар дере на 6 км североизточно; Могилен некропол (около 10) на площ 240 кв. м, разположен върху тераса. Насипите са почти унищожени, но запазените части свидетелстват за техния земно-каменен състав. Под тях са открити еднокамерни и двукамерни долмени с къси дромоси. През 1989 г. в пет от долмените са извършени проучвания, при което са открити керамични фрагменти, датиращи долмените в периода VIII-V в. пр.Хр. В близост с некропола се намират кръгови съоръжения от камъни, датирани с керамика в същия хронологически период – м. Килсе сърт и м. Калето; Долмени под могилен насип са открити и в м. Мезарлък Янъ по посока на с. Казак;

(Балкански, И. Крумовград. – Археологически паметници. ДИ „Септември", С., 1978, с.4; Страшимиров, К. Кърджалийският край. Пътеводител. С., 1981; Нехризов, Г., Г. Кулов, Ж. Величков. Теренни обхождания в община Крумовград. – Археологически открития и разкопки през 1990, Ловеч 1991, с.67; Кулов, Г. Некропол от долмени при с. Черничево, Крумовградско. – ИМЮБ, т. 18, 1993, с.47-62); Алб. № 39 и № 40.

Кат. № 100. ЧОБАНКА (Кърджалийско).

Скална гробница, камера с четириъгълен план и четириъгълно напречно сечение; отвор отгоре затварян с каменна плоча, лягаща в издълбани жлебове. В същия район се намират скални трапецовидни ниши с размери – шир. на долния ръб 0,28 м, шир. на горния ръб 0,15 м, вис. 0,40 м, дълб. 0,06 м;

(Кулов, Г. Принос към типологията и хронологията на скалните гробни съоръжения в Източните Родопи. – Rhodopica, III, 1-2, 2002, 99-122).

Кат. № 101. ШИРОКО ПОЛЕ (Кърджалийско).

В м. Хисар козу; Скални гробници (2), камери с четириъгълен план, полукръгло напречно сечение и заоблени ръбове при основата. Входовете са разположени в страни и са затваряни с каменни плочи, лягащи в жлебове. В по-добре запазената гробница са открити човешки скелети, железни оръжия, два глинени съда, единия пълен с горели кости и бронзова едноспирална фибула. Във втората гробница са открити човешки кости, глинен съд и други загубени предмети; VIII-VI в. пр.Хр.;

(Иванов, Н. Гробовни и други находки при с. Широко поле, Кърджалийско. – в. Арденска дума, бр. 483, 1940; Миков, В. Произходът на куполните гробници в Тракия. – ИАИ, XIX, 1955, 29-30, обр. 5, 6 и 7).

Кат. № 102. ЯГОДИНА (Смолянско).

В м. Ябланово и м. Бърдцето на 2 км североизточно и 2 км източно; Могилен некропол (25), разположен върху най-високите върхове около селото, на площ от около 20 000 кв. м. На 100 м източно от мог. № 10 се намират 2 селища от късната желязна и римска епохи. Голяма част от могилите са унищожени от иманяри. През август 1975 г. една от могилите № 4 е проучена от Д. Райчев във връзка с геоложки сондажи, провеждани в този район. През 1982 г. се проучва мог. № 1 и мог. № 4 от К. Кисьов, които частично са разрушени от иманяри.

Могила № 1: м. Ябланово, Насип – полусферичен, 3 x 0,60 м, каменен, керамични фрагменти на различна дълбочина; вторичен гроб – на дълб. 0,35 м, цистов гроб с правоъгълна форма, изграден от каменни плочи, поставени вертикално върху, нивото на терена; покритието е извършено с хоризонтално поставени плочи, размери (1,80 x 0,50 x 0,30 м), по надлъжната ос северозапад-югоизток; трупополагане по гръб с изпънати крайници, глава на югоизток, размери на скелета (1,70 x 0,50 м), женски индивид; гробни предмети – в областта на гърдите (две ладиевидни фибули и черно стъклено мънисто), в краката (глинен прешлен за вретено и два глинени съда работени на грънчарско колело) VI-V в. пр.Хр.

Първичен гроб – на дълб. 0,60 м, правоъгълна площадка от плочести камъни (запазена част от нея), трупополагане по гръб с изпънати крайници (запазени череп и част от долни крайници), глава на север, около 50 годишен мъж, гробни предмети – върху лявото и дясното рамо (по една кръгла фибула), върху гърдите (голяма двуспирална фибула); VII-VI в. пр.Хр.;

(Кисьов, К. Гробни находки от землището на с. Ягодина в Централните Родопи. – Археология, XXX, 4, 1988, 25-27).

Могила № 4: м. Бърдцето, на 2 км северозападно от мог. № 1, издигната върху голо скалисто било; Насип – полусферичен, 6x1,50 м, каменен, на различна дълбочина керамични фрагменти;

Гроб – четириъгълна площадка изградена от хоризонтално подредени каменни плочи (2,50x2 м), оградена с пръстен от камъни; трупополагане (колективно), три индивида по гръб с изпънати крайници, единият с глава на югозапад и бронзови салталеони около него; на 50 см южно от втория мъртвец с глава на югозапад, дълж. 1,80 м (върху ръцете и шията гердани от бронзови салаталеони, върху гърдите бронзов лабрис, в краката глинен съд и прешлен за вретено); третият погребан е с глава на югоизотк, дълж. 1,80 м, гробни предмети – около черепа (бронзови салталеони), върху гърдите (лабрис), около долните крайници (глинен съд и прешлен за вретено); VII-VI в. пр.Хр.;

(Кисьов, К. Гробни находки в землището на с. Ягодина в Централните Родопи. – Археология, XXX, 4, 1988, с.23-34, обр. 2, 3 и 4).

Могила № 5: м. Бърдцето на 60 м северно от мог. № 4.

Насип – издигнат върху скално възвишение, полусферичен, 10x1,10 м, на различна дълбочина керамични фрагменти, правоъгълна площадка от необработени камъни покрита с каменни плочи, 1,90x0,70 м, по надлъжната ос северозапад-югоизток; трупополагане по гръб с изпънати крайници, глава на северозапад, гробни предмети – до лявото рамо едноспирална желязна фибула, разпръснати керамични фрагменти върху покривните плочи; IX-VIII в. пр.Хр.;

Първичен гроб – на дълб. 1,10 м в централната част, урна положена до половината в естествена плитка скална яма, трупоизгаряне извън могилата, разхвърляни керамични фрагменти около урната, два зъба от див козел до урната; късна бронзова епоха;

(Кисьов, К. Могилен некропол при с. Ягодина, община Борино. – Археологически открития и разкопки през 1987, Благоевград 1988, с.61); Алб. № 45.

Могила № 10: м. Св. Илия на 1 км западно от мог. № 4, издигната върху най-високият скалист връх в околността на селото. Разрушена от иманяри. Насип – полусферичен, 3 x 0,50 м, каменен, керамични фрагменти на различна дълбочина; Гроб – на дълб. 0,50 м се откри урна, трупоизгаряне извън периметъра на могилата, до урната били поставени три глинени съда; късна бронзова епоха;

(Кисьов, К. Към въпроса за погребалния обичай през късната бронзова епоха в Средните Родопи. – ИМЮБ, т. 16, 1991, с.41; Кисьов, К. Към въпроса за селищната характеристика на Средните Родопи. – ИМЮБ, т. 14, 1988, с.98).

Кат. № 103. ЯГНЕВО (Кърджалийско).

Скални гробници (3), камери с четириъгълен план, полукръгло сечение и заоблени ръбове при основата. Входът е разположен върху страничните стени, затваряни с каменна плоча, лягаща в жлебове;

(Венедиков, И. Описание на скалните гробници в Източните Родопи. – Мегалитите в Тракия, т. I, С., 1976, 82-98, обр. 185-186, рис. 103-105, обр. 187-188, рис. 107-108).